

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
STRATEGINIO VALDYMO IR POLITIKOS FAKULTETAS
POLITIKOS MOKSLŲ KATEDRA

SERGEJ MAKAROV

Teisės ir valdymo programos magistrantūros iššestinių studijų programa

VALSTYBĖS TERITORINIO VIENTISUMO IR TAUTŲ
APSPRENDIMO TEISĖS PRINCIPŲ ĮGYVENDINIMAS:
GRUZIJOS ATVEJO STUDIJA

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas:
doc. dr. Ramūnas Trimakas
Konsultantas:
prof. dr. Šarūnas Liekis

Vilnius 2009

PADĖKA

Darbo autorius nuoširdžiai dėkoja visiems ekspertams, sutikusiems dalyvauti apklausoje „Valstybės teritorinio vientisumo ir tautų apsisprendimo principų įgyvendinimas: Gruzijos atvejo studija“. Taip pat dėkoja nepaprastajam ir įgaliotajam Gruzijos ambasadoriui Lietuvoje Jo Ekscelencijai ponui Georgijui Kerdikošvili, Vilniaus universiteto Tarptautinių santykių ir politikos mokslų instituto Tarptautinių santykių katedros Rytų Europos ir Centrinės Eurazijos studijų centro Analizės skyriaus vedėjai Živilei Dambrauskaitei, Lietuvos Respublikos generalinio konsulato Sankt Peterburge generaliniam konsului Ričardui Degučiiui, Lietuvos Respublikos ambasados Ukrainoje patarėjai Valentinai Klimišinaitei, Europos Sąjungos Specialiojo įgaliotinio Pietų Kaukazui Paramos pasieniui komandos vadovo pavaduotojui-sienos patarėjui muitinės klausimais Sauliui Norkūnui, Europos Sąjungos Sienos valdymo programos Centrinėje Azijoje vyriausiajam techniniam patarėjui Tadžikistane Janui Baranovskiui ir Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerijos ambasadoriui ypatingiems pavedimams Žygimantui Pavilioniui už suteiktą išsamia informaciją, naudingas ir efektyvias konsultacijas bei nuoširdų bendradarbiavimą.

TURINYS

ĮVADAS	4
1. TEISĖS PRINCIPŲ SAŲOKA, TARPTAUTINĖS TEISĖS PRINCIPAI – TEORINIS DISKURSAS	10
1.1. Teisės principų sąvoka	10
1.2. Tarptautinės teisės principai	11
2. TERITORINIAI KONFLIKTAI IR GRUZIJOS KONSTITUCIJA	14
2.1. Istorinis kontekstas	14
2.1.1. Abchazija	15
2.1.2. Pietų Osetija	17
2.2. 1995 m. Gruzijos Konstitucija	21
2.2.1. Teritorinis vientisumas	21
2.2.2. Gruzijos tarptautiniai įsipareigojimai autonomijos klausimu	22
2.2.3. Konstitucinės nuostatos dėl Abchazijos ir Pietų Osetijos	23
2.2.4. Žmogaus teisės	23
2.2.5. Specialioji teritorinių teisių grupė	25
3. TEISĖ, GRINDŽIAMA NEPRIKLAUSOMYBE	27
3.1. Nepriklausomybės modeliai, tarptautinė patirtis, dekolonizacijos procesas	27
3.2. Teisiniai nepriklausomybės pagrindai	28
3.2.1. Tautų apsisprendimo teisė ir jos ištakos	28
3.2.2. Efektyvumas	32
3.2.3. Pripažinimas	33
3.3. Galimi konfliktų sprendimo būdai	34
4. KOSOVO NEPRIKLAUSOMYBĖ IR JOS INTERPRETACIJA	38
4.1. Kosovo nepriklausomybė	38
4.2. Kosovo precedento klausimas	40
5. PENKIŲ DIENŲ KARAS IR JO REZULTATAI	45
5.1. Karo veiksmų chronologija	45
5.2. Pietų Osetijos ir Abchazijos nepriklausomybės pripažinimas	47
5.3. Gruzija ir Rusija – vis nesaugu ir pavojinga	48
5.4. Pietų Osetija ir Abchazija, dabartis ir perspektyvos	49
5.5. Nepriklausomos tarptautinės faktų paieškos misijos raportas ir jo vertinimas	53
Išvados	57
Literatūros sąrašas	59
Santrauka	64
Summary	65

ĮVADAS

Temos aktualumas. Tarptautinės teisės pagrindiniai principai sudaro tarptautinės teisės pagrindą, atspindi jos kokybinius bruožus, vadovaujančias idėjas, valstybių elgesio tarptautiniuose santykiuose svarbiausius reikalavimus. Kaip teisinės kategorijos principai yra įtvirtinti jau minėtuose pagrindiniuose tarptautinės teisės šaltiniuose, fiksuojami kitose daugiašalėse ir dvišalėse sutartyse, dažniausiai jų preambulėse. Tarptautinės teisės principai yra visuotinai privalomi. Visi tarptautinės teisės subjektai turi ne tik laikytis principų, bet ir užtikrinti, kad naujai kuriamos normos būtų suderintos su esamais principais. Taigi tarptautinės teisės principai pasireiškia ir kaip imperatyvinės normos, turinčios *jus cogens* pobūdį¹.

Tačiau šiuolaikiniame pasaulyje šie principai neretai yra pažeidžiami, priešpastatomi vienas kitam tarsi parodant, kad vienas principas yra svarbiau už kitą. Šiame darbe tarptautinės teisės principų įgyvendinimo problemos nagrinėjamos Gruzijos atveju su Pietų Osetija ir Abchazija. Nors problema yra nagrinėjama siaurai, tik Pietų Kaukazo regiono atveju, ji labai aktuali platesniame geopolitiniame kontekste. Po Sovietų Sąjungos (TSRS) žlugimo aktuali teritorinio integralumo tema išlieka visoje buvusios TSRS teritorijoje. Pavyzdžiu galėtų būti Padnestrė, Krymas ir kt.

Lietuvai ši problema buvo labai aktuali prieš 20 metų, kai buvo sprendžiamas Lietuvos nepriklausomybės klausimas. Šiuo metu aktyviai dalijamasi unikalia patirtimi, kurią Lietuva įgijo per dviejų dešimtmečių laikotarpį, su buvusiomis TSRS valstybėmis, kurios iki šiol sprendžia nepriklausomybės problemas. Šiuo metu problemos aktualumas siejamas ne tik su Lietuva, kiek su visu pasauliu, nes niekas negali garantuoti, kad tai, kas vyko Gruzijoje, niekada neįvyks bet kurioje kitoje valstybėje.

Problema. Valstybės teritorinio vientisumo ir tautų apsisprendimo principų suderinamumas. Vienas iš tarptautinės teisės pagrindinių principų yra valstybių teritorinio vientisumo principas, įtvirtintas 1970 m. Deklaracijoje, kurioje pažymima, kad valstybės teritorinio vientisumo ir politinės nepriklausomybės neliečiamumas yra valstybių suverenios lygybės sąvokos sudėtinis elementas. Helsinkio pasitarimo baigiamajame akte jis buvo suformuluotas kaip savarankiškas principas. Šiame dokumente pabrėžiama, kad dalyvaujančios valstybės gerbs kiekvienos dalyvaujančios valstybės teritorinį vientisumą, vengs bet kurių veiksmų, nesuderinamų su JTO įstatais, prieš valstybės teritorinį vientisumą, politinę nepriklausomybę arba vieningumą, taip pat vengs paversti viena kitos teritoriją karinės okupacijos objektu, tiesioginio ar netiesioginio jėgos priemonių panaudojimo arba grasinimo jas

¹ Kūris P., Požarskas M. Tarptautinės teisės apybraižos. Vilnius, 1985. P.103.

panaudoti objektu. Gruzija prarado jai priklausančias Pietų Osetijos ir Abchazijos teritorijas, todėl klausimas dėl valstybės teritorinio vientisumo principo pažeidimo.

Pietų Osetijos ir Abchazijos, kaip naujų valstybių, norėjusių atsiskirti nuo Gruzijos, tautų apsisprendimas². Kitas iš tarptautinės teisės pagrindinių principų – tautų apsisprendimo teisės principas, kurio turinį sudaro visų tautų teisė laisvai, be kišimosi iš kitur nustatyti savo faktinį statusą, vystyti ekonomiką, kultūrą. Tautų apsisprendimo teisės įgyvendinimo būdai yra suverenios ir nepriklausomos valstybės sukūrimas, laisvas prisijungimas prie nepriklausomos valstybės, susijungimas su ja arba kurio nors kito tautos laisvai pasirinkto politinio statuso nustatymas³. Šis principas kaip ir galėjo būti įgyvendintas, tačiau kyla pagrįstas klausimas, ar Pietų Osetija ir Abchazija patenka į tarptautinės teisės subjektų ratą ir kokiais atvejais tautų apsisprendimo teisė turi viršenybę už teritorinį vientisumą.

Tyrimo objektas. Tarptautinės teisės principai. Tarptautinėje praktikoje nusistovėję kriterijai, pagal kuriuos vertinama tautų laisvo apsisprendimo ir atsiskyrimo nuo pagrindinės valstybės galimybė, suteikiant prioritetą prieš teritorinį vientisumą.

Tyrimo dalykas. Tarptautinės teisės principų įgyvendinimas Gruzijoje – Pietų Osetijos ir Abchazijos atvejais.

Darbo tikslas. Atsižvelgiant į magistro baigiamojo darbo tyrimo objektą ir dalyką, tiesioginis šio darbo tikslas yra išanalizuoti ir įvertinti tarptautinės teisės principų pritaikymo ypatumus Gruzijoje, nustatyti šios valstybės tarptautinės teisės principų įgyvendinimo problemas.

Darbo uždaviniai. Tam, kad būtų tinkamai ir visapusiškai pasiektas tyrimo tikslas, iškeliami tokie tyrimo uždaviniai:

1. Istoriniu metodu atskleisti pagrindines priežastis, dėl kurių įvyko Gruzijos konfliktas su Pietų Osetija ir Abchazija ir vėlesnė šių konfliktinių regionų secesija.
2. Išanalizuoti Gruzijos Konstituciją ir nustatyti, kokie jos straipsniai numato galimybę išspręsti konfliktinių regionų problemas.
3. Išanalizuoti nepriklausomybės modelius, tarptautinę patirtį, atvejus, kuriais buvo pasinaudota laisvo tautų apsisprendimo teise kuriant naujas valstybes, ir nustatyti, ar konfliktiniai Gruzijos regionai patenka į šių modelių ratą.
4. Ištirti Kosovo nepriklausomybės pripažinimo unikalumą ir nustatyti, ar šis atvejis gali būti laikomas precedentu, taip pat jo reikšmę Gruzijai.
5. Remiantis atliktos analizės duomenimis, apibendrinti „penkių dienų karo“ veiksmų rezultatus ir įvertinti juos tarptautinės teisės požiūriu.

² Barry E. War Report Finds Fault With Russia And Georgia. New York Times, 2009, p8, 0p; (AN 36215843)

Teoriniai tyrimo metodai.

Lyginamasis istorinis metodas leido analizuoti įvykių kitimą Gruzijoje įvairiais laikotarpiais ir atskleisti konflikto, įvykusio konfliktiniuose Gruzijos regionuose priežastis. Įvykio, ištraukto iš konteksto, vertinimas yra neobjektyvus, nes nesuteikia visapusiško vaizdo ir neatskleidžia tikrųjų jo atsiradimo priežasčių, todėl efektyviai buvo naudotas lyginamasis istorinis metodas.

Sisteminės analizės metodas padėjo tirti įvairių tarptautinių organizacijų, valstybių donorų bendradarbiavimo lygių (nacionalinio, ES, tarptautinio) tarpusavio sąveiką remiant Gruziją, kadangi visi šie lygmenys sudaro bendrą sistemą ir turi būti aiškinami atsižvelgiant į jų vietą toje sistemoje.

Empiriniai tyrimo metodai

Rengiant magistro baigiamąjį darbą naudotas kokybinio tyrimo *ekspertų apklausos* metodas. Pasirinktų profesionalių politikos specialistų bei nepriklausomų ekspertų, kurie specializuojasi politikos, tarptautinių santykių, konfliktų sureguliuavimo srityje, vertinimui raštu buvo pateiktos tokios problemos, kaip tarptautinis ir nacionalinis saugumas, tarptautiniai santykiai, įvairios valstybės problemų sprendimo kliūtys bei ateities tendencijos. Šio metodo dėka patikslinti kitais metodais gauti duomenys bei patikrintas jų patikimumas.

Lyginant tarptautinius duomenis, tiriant politinius reiškinius bei studijuojant ir vertinant įvairių autorių straipsnius apie įvykius Gruzijoje, magistro baigiamojo darbo rengimo metu buvo naudojamas *turinio analizės* metodas, kuris suteikė galimybę pažvelgti į nagrinėjamas problemas skirtingu kampu.

Lietuvos autorių literatūros apžvalga

Nors Gruzijos problematika Lietuvai yra labai aktuali, deja, mokslinės literatūros šia tema nėra daug. Tarptautinės teisės principų kolizijos problematika Gruzijos atveju kompleksiskai dar nėra nagrinėta, tačiau kai kurie Gruzijai būdingi probleminiai klausimai jau yra analizuoti.

Justinas Žilinskas (2008 m.)⁴ savo straipsnyje nagrinėjo problemą, ar šiuo metu tarptautinėje humanitarinėje teisėje esanti ginkluoto konflikto samprata bei jos požymiai atitinka XXI amžiaus ginkluotų konfliktų ir kitų ginkluotos jėgos panaudojimo formų keliamus teisinius iššūkius. Šio straipsnio pirmojoje dalyje istoriniu lyginamuoju bei analogijos metodais išanalizuota šiuo metu tarptautinė teisėje (tarptautinėje ginkluoto konflikto teisėje) įsitvirtinusi

³ Kūris P., Požarskas M. Tarptautinės teisės apybraižos. Vilnius, 1985. P.102

⁴ Žilinskas J. Ginkluoto konflikto samprata tarptautinėje humanitarinėje teisėje ir jos taikymo problemos moderniuose ginkluotuose konfliktuose. Jurisprudencija, 2008, Vol. 2 Issue 104, p91-100, 10p; Language: Lithuanian; (AN 31249116)

ginkluoto konflikto samprata, atskleidžiami jos požymiai, ypatingą dėmesį skiriant konflikto subjekto arba konflikto šalies požymiui bei konflikto intensyvumo (organizuotumo) požymiams. Taip pat pateikta šių požymių interpretacija, atsižvelgiant į ginkluoto konflikto rūšį pagal teisės aktus, tarptautinių teismų jurisprudenciją bei doktrinos atstovų nuomonę. Padaryta išvada, kad, nežiūrint bandymų bei norų ginkluoto konflikto sampratoje akcentuoti objektyvius požymius, vėliau valstybės juos aiškina ir taiko subjektyviai, dominuojant valstybės valiai.

Siekiant išdėstyti santykių su Rusija susiformavusių dilemų vaizdą, išryškinant reikšmingiausius kontekstinius veiksnius, kurie formavo ir formuoja vienokį ar kitokį dviejų valstybių santykių pobūdį, tyrimo rezultatams pristatyti *Gedimino Vitkaus* (2006 m.)⁵ pasirinkta sisteminė analizė. Autorius daug dėmesio skyrė tarptautinių santykių su Rusija tyrimui. Nors G. Vitkus analizavo sudėtingą Lietuvos ir Rusijos santykių istoriją, palyginimui galima būtų paminėti bet kurią postsovietinio bloko valstybę: Gruziją, Estiją, Ukrainą, Latviją ar Baltarusiją, nes visos turi savo komplikuočių santykių su Rusija istoriją.

Egidijus Vireikis ir Rimantė Budrytė (2005 m.)⁶ nagrinėjo su tarptautiniu ir nacionaliniu saugumu susijusius klausimus. Autoriai, taikydami lyginimo ir istorinį lyginamąjį metodus, nagrinėjo klasikines saugumo politikos koncepcijas, jų reikšmę tarptautiniam saugumui, kurie buvo ir yra labai aktualūs Gruzijai.

Užsienio autorių literatūros apžvalga

Muharremi Robert (2008 m.)⁷ savo straipsnyje, panaudodamas dokumentų analizės metodą, analizavo Kosovo valstybės nepriklausomybės ir suvereniteto deklaracijos reikšmę ir tautų apsisprendimo principą. Autorius pradėjo analizę nuo politinių procesų, kurie su laiku atvedė prie šios deklaracijos pasirašymo. Jis atkreipė dėmesį, kad tarptautinė teisė suvereniteto ir tautų apsisprendimo teisės atžvilgiu yra abejotina ir sunku pasakyti, kokių pasekmių galima sulaukti tarptautinėje teisėje po Kosovo precedento.

Savo straipsnyje autorius atspindi tautų apsisprendimo principą prašyme atsiskyrimo situacijose. Politikos filosofas *Michael Walzer* (2008 m.)⁸ argumentus apie tokių savybių, kaip teritorijos kontrolė ir savigyna, demonstraciją pasiūlė palyginti su Gruzijos ir Rusijos recesijos atveju. Pasitelkęs duomenų analizės metodą, autorius parodė, kad karinė intervencija iš atsiskyrusios teritorijos išorės gali būti vertinama, kaip agresijos, kuriai turi būti priešinamasi, aktas.

⁵ Vitkus G. Diplomatinė aporija: tarptautinė Lietuvos ir Rusijos santykių normalizacijos perspektyva. Monografija. – Vilniaus universiteto leidykla, 2006

⁶ Vireikis E., Budrytė R. Tarptautinis ir nacionalinis saugumas. – Vytauto Didžiojo universitetas, 2005

⁷ Muharremi R. Kosovo's Declaration of Independence: Self-Determination and Sovereignty Revisited. Review of Central & East European Law; 2008, Vol. 33 Issue 4, p401-435, 35p. 157303508X339689; (AN 35178359)

⁸ Walzer M. Secession Ethics. Preview America, 2008, Vol. 199 Issue 6, p5-5, 1p; (AN 34119498)

Straipsnyje apie pagrindines tarptautinės teisės problemas, kurios atsirado po vienašališko Kosovo nepriklausomybės paskelbimo, *Aleksei Moiseev* (2008 m.)⁹, išnaginėjęs problemą analogijos kaip teisės aiškinimo metodu, teigė, kad tuo metu, kai Kosovas buvo deklaruota kaip nepriklausoma valstybė, buvo ignoruojamas pagrindinis tarptautinės teisės suverenios lygybės principas. Taip pat Kosovo suverenitetas iškėlė tautų apsisprendimo teisės principą aukščiau už teritorinio vientisumo principą, o tai iš esmės buvo labai panašu į situaciją Gruzijoje, kai P. Osetijos ir Abchazijos tautų apsisprendimo teisės principas buvo iškeltas aukščiau už Gruzijos teritorinio vientisumo principą.

Muhammad Ya'kub Aiyub Kadir (2008 m.)¹⁰ istoriniu lyginamuoju metodu nagrinėjo „apsisprendimo teisės“ sąvoką, jos atsiradimo šaltinius. Autorius rašė, kad pradėdant nuo Antrojo pasaulinio karo dekolonizacijos laikotarpiu teisę į apsisprendimą turėjo netgi ir etninės mažumos, tai plačiai reiškėsi organizuojant prekybą tarp naujai atsirandančių ir jau egzistuojančių valstybių. Tačiau dilema atsiranda tada, kai mes pradėdame suvokti šios teisės reikšmę tarptautinės teisės požiūriu.

Paul D. Williams (2008 m.)¹¹ dokumentų analizės metodu išanalizavo saugumo problemas ir politinių žaidimų teorijos sampratą, taip pat įvairias koncepcijas, tokias kaip karo, terorizmo, etninių konfliktų ir kitas. Gruzija – viena ir valstybių, pasižyminčių besikartojančiais karais, demonstracijomis ir turinčių etninių konfliktų zonas.

Tarptautinius santykius permainingame pasaulyje istoriniu lyginamuoju metodu išanalizavo *Joseph Frankel* (1990 m.)¹². Jis apibrėžė valstybių sąveikos priemones ir metodus, valstybių sąveiką ir valstybės galią, atkreipė dėmesį į diplomatijos, propagandos, karinės galios ir karo vaidmenį valstybėje. Taip pat autorius paaiškino, kaip daroma užsienio politika, tarptautinių institucijų vaidmenį sprendžiant valstybės probleminius klausimus.

Daug dėmesio Gruzijos probleminiams klausimams išspręsti bei įvertinti politinius įvykius skyrė *International Crisis Group* (*Tarptautinė krizių grupė*) (nuo 2003 m. iki 2008 m.)¹³. Oficialiose šios tarptautinės mokslininkų grupės ataskaitose analizės metodu įvertinti politiniai įvykiai ir pateiktos rekomendacijos, kaip galima būtų spręsti probleminius klausimus.

⁹ Moiseev A. The Kosovo Precedent and the System of International Law. *International Affairs: A Russian Journal of World Politics, Diplomacy & International Relations*, 2008, Vol. 54 Issue 4, p136-144, 9p; (AN 34508508)

¹⁰ Kadir M. Towards a new paradigm of the right to self-determination in the world trading system. *US-China Law Review*, 2008, Vol. 5 Issue 6, p43-63, 21p; (AN 34697921)

¹¹ Williams P. D. *Security studies*. – Washington: Routledge, 2008

¹² Frankel J. *Tarptautiniai santykiai permainingame pasaulyje*. – Oxford University Press, 1990

¹³ International Crisis Group, Europe reports. <http://www.crisisgroup.org/home/index.cfm?id=2424&l=1> .

Prisijungimo laikas: 2009-01-15

Magistrinio darbo „Valstybės teritorinio vientisumo ir tautų apsisprendimo teisės principų įgyvendinimas: Gruzijos atvejo studija“ struktūrą sudaro penkios dalys:

Pirmojoje dalyje teoriniu aspektu apžvelgiama teisės principų samprata ir teisės principų reikšmė teisėje. Analizuojami mums aktualūs tarptautinės teisės principai.

Antrojoje darbo dalyje nagrinėjama Gruzijos Konstitucija ir jos sąsaja su konfliktais, taip pat nagrinėjami tam tikri jos straipsniai, leidžiantys išspręsti konfliktus taikiu keliu ir įgyvendinantys Gruzijos piliečių ir gyventojų teises. Konfliktų šaknys veda toli į praeitį, todėl jų atsiradimo priežastys analizuojamos istorinio konteksto šviesoje. Nagrinėjamos tos Gruzijos Konstitucijos dalys, kurios turi sąsają su šio darbo temomis: teritoriniu vientisumu, žmogaus teisėmis, P. Osetijos ir Abchazijos nuostatomis ir pan. Taip pat didelis dėmesys skiriamas pačios Gruzijos, kaip pagrindinės (motininės) valstybės, įsipareigojimais konfliktinių regionų požiūriu.

Trečiojoje dalyje nagrinėjami teisiniai pagrindai, suteikiantys galimybę valstybėms deklaruoti savo nepriklausomybę. Analizuojami įvairūs būdai ir sąlygos, leidžiantys pasinaudoti laisvo apsisprendimo teise, taip pat pasaulio skirtingų valstybių patirtimi įgyvendinant teisę būti nepriklausomomis. Šios dalies pabaigoje daromos tam tikros išvados, kai pasaulis staiga pamato naujo iki to laiko nebūto būdo suteikti valstybei nepriklausomybę išraišką.

Ketvirtojoje darbo dalyje nagrinėjamas Kosovo nepriklausomybės paskelbimo ir šios valstybės pripažinimo tarptautinėje arenoje precedentas. Visa anksčiau susiformavusi praktika keičiasi, nes kai kurios valstybės traktuoja šį precedentą (nors ir ne kartą buvo pabrėžiamas šio atvejo, kaip nekeičiančio tarptautinę praktiką, unikalumas) kaip tikrą precedentą, galintį išspręsti kitų valstybių nepriklausomybės klausimą.

Penktojoje dalyje apžvelgiamas penkių dienų karas Pietų Osetijoje pradedant nuo įvykių chronologijos ir baigiant šių dienų situacija. Pateikiama konfliktinių regionų padėties ir Rusijos veiksmų teisėtumo analizė. Taip pat nagrinėjamas ir komentuojamas ES ekspertų darbo grupės raportas, paskelbtas 2009 m. rugsėjo 30 d.

1. TEISĖS PRINCIPŲ SAVOKA, TARPTAUTINĖS TEISĖS PRINCIPAI – TEORINIS DISKURSAS

1.1. *Teisės principų sąvoka*

Žodis „principas“ yra kilęs iš lotynų kalbos žodžio *principium*, kurio reikšmė yra pradžia, pagrindas, elementas. Teisės principai nurodo, kokio pobūdžio turėtų būti kuriamos teisės normos, sprendžiama konkreti teisinė byla, kad kiekvienu teisinio reguliavimo atveju būtų įgyvendinami teisės sampratos formuluojami tikslai¹⁴.

Apžvelgiant tarptautinių žodžių žodynus, principą galima apibūdinti kaip įsitikinimą, lemiantį žmogaus santykių su tikrove, jo elgesio ir veiklos normas. Iš šio pateikto apibūdinimo principas bendrąja prasme suvokiamas kaip kreipiantis pradasis, grindžiantis tam tikro reiškinio turinį, jo konkrečias apraiškas ar atskirus elementus. Tokia yra bene visuotinai pripažinta šios sąvokos reikšmė.

Teisės principai yra teisės sistemos pamatinės nuostatos, kuriomis grindžiamas teisinis reguliavimas ir teisinė praktika, bendrasis ir individualusis teisinis reguliavimas bei teisės realizavimas. Taigi teisės principai persmelkia ir teisinį reguliavimą, ir teisinę praktiką.

Nurodomas teisės principų pozityvus poveikis teisės sistemai: teisės principai yra tarsi „iš viršaus užkraunami“ ant teisės normų ir taip užtikrina, kad teisės normos sudarys bendrą visumą ir kad vienoje srityje tam tikrų normų veikimas bus apribotas, užtat jis galės būti išplėstas į kitas sritis. Taigi teisės principai lemia teisės normų turinį ir jų taikymą. Būtent tai turima mintyje, kai sakoma, kad teisės principai kreipia teisės sistemos, teisinio reglamentavimo ar atskirų teisės institutų turinį. Teisės principai užtikrina teisės sistemos darną, jos elementų neprieštarumą.

Teisės principai atlieka ir kitą svarbią funkciją, jie yra svarbus kriterijus, leidžiantis patikrinti, ar teisės aktai nenukrypsta nuo tam tikrų teisinių standartų. Toks nukrypimas visuomet yra teisinio reguliavimo nenuoseklumo, prieštaravimo požymis ir duoda pagrindą kritikuoti tam tikrus teisės aktus ar pareigūnų veiklą, kartais – net visą teisinę sistemą. Taigi teisės principuose yra teisinio reguliavimo kritikos potencialas. Principų žinojimas leidžia vertinti teisę, ne tik ją pažinti.

Pagal formulavimo pobūdį teisės principai skirstomi į principus-idėjas ir principus-normas. Principai-idėjos – tai pagrindinės teisinės idėjos, kurios nėra įvirtintos jokioje teisės normoje ar normų grupėje, o išplaukia iš pačios teisės sampratos. Tuo tarpu principai-normos – tai teisės principai, įvirtinti vienoje arba keliose teisės normose. Principas-norma iš pradžių formuojasi kaip teisinė idėja, vėliau ši paverčiama įstatymo norma: iš teisinės doktrinos ji

¹⁴ Rawls J. *Theory of Justice*, Cambridge, 1971.

perkeliami į galiojančios pozityviosios teisės normas, kad būtų sustiprintas jos įsakmumas ir privalomumas. Šiandien pripažinus ir teisės principų-idėjų įpareigojamąją galią, teisės principų-idėjų ir principų-normų skirtumas nustojo būti esminis¹⁵.

Literatūroje teisės principai, konkretinantys bendruosius teisių ir pareigų vienovės tikslus, šaltinius ir įgyvendinimo sąlygas, vadinami bendraisiais teisės principais, nes apima visą teisės sistemą, persmelkia kiekvieną teisės šaką ir nurodo, kaip turi būti formuluojamos tos šakos teisės normos ir organizuojamas jų vykdymas, kad visa ši veikla įgytų teisės prasmę.

R. Z. Lifšicas mano, kad teisės literatūroje tradiciškai nurodomi bendrieji teisės principai: demokratiškumas, humanizmas, lygiateisiškumas, yra ne vien teisiniai, bet ir ideologiniai principai¹⁶.

Iš tiesų tai universalūs žmonių sugyvenimo principai, galiojantys ne tik teisei. Jie yra ir teisės principai, nes gali būti išvedami iš subjektinių teisių ir pareigų vienovės: ta vienovė yra ir demokratiška, ir humaniška, nes visus socialinio santykio dalyvius teisės atžvilgiu vienodai traktuoja. Taip iš teisių ir pareigų vienovės kyla ne tik demokratiškumas ir humanizmas, bet ir kiti jau grynai teisės principai¹⁷.

1.2. Tarptautinės teisės principai ir jų aiškinimas.

Kaip jau buvo minėta, pagrindiniai tarptautinės teisės principai buvo suformuluoti universaliame tarptautinės teisės dokumente – JTO įstatuose. 1970 m. JTO Generalinės asamblėjos XXV sesija priėmė specialią Deklaraciją dėl tarptautinės teisės principų dėl draugiškų valstybių santykių ir jų bendradarbiavimo pagal JTO įstatus. Deklaracijoje, atsižvelgiant į JTO įstatus, šios organizacijos organų rezoliucijas dėl principų bei tarptautinių santykių praktiką, suformuluoti septyni pagrindiniai šiuolaikinės tarptautinės teisės principai¹⁸. Vėliau 1975 m. Helsinkyje įvyko Saugumo ir bendradarbiavimo Europoje pasitarimas, kurio baigiamajame akte pateiktas platesnis apibrėžimas ir išvardyta 10 principų¹⁹.

Tarptautinės teisės pagrindiniai principai sudaro tarptautinės teisės pagrindą, atspindi jos kokybinius bruožus, vadovaujančias idėjas, valstybių elgesio tarptautiniuose santykiuose svarbiausius reikalavimus. Kaip teisinės kategorijos principai yra įtvirtinti jau minėtuose pagrindiniuose tarptautinės teisės šaltiniuose, fiksuojami kitose daugiašalėse ir dvišalėse sutartyse, dažniausiai jų preambulėse. Tarptautinės teisės principai yra visuotinai privalomi. Visi

¹⁵ Rawls J. Theory of Justice, Cambridge, 1971.

¹⁶ Лифшиц Р.З. Теория права. Москва, 1994. Р.195.

¹⁷ Rawls J. Theory of Justice, Cambridge, 1971.

¹⁸ Official Records of the General Assembly, Twenty-fifth Session, Supplement No. 18 (A/8018). 1883rd plenary meeting, 24 October 1970. <http://www.un.org/documents/ga/res/25/ares25.htm> .
Prisijungimo laikas: 2009-01-22

¹⁹ Final Act of the Conference on Security and Co-operation in Europe, Helsinki, 1975.
<http://www.hri.org/docs/Helsinki75.html> . Prisijungimo laikas: 2009-01-22

tarptautinės teisės subjektai turi ne tik laikytis principų, bet ir užtikrinti, kad naujai kuriamos normos būtų suderintos su esamais principais. Taigi tarptautinės teisės principai pasireiškia ir kaip imperatyvinės normos, turinčios *jus cogens* pobūdį²⁰.

Valstybės teritorinis vientisumas. Valstybės teritorinio vientisumo ir politinės nepriklausomybės neliečiamumas yra valstybių suverenios lygybės sąvokos sudėtinis elementas. Helsinkio pasitarimo baigiamajame akte pabrėžiama, kad dalyvaujančios valstybės gerbs kiekvienos dalyvaujančios valstybės teritorinį vientisumą, vengs bet kurių veiksmų, nesuderinamų su JTO įstatais, prieš valstybės teritorinį vientisumą, politinę nepriklausomybę arba vieningumą, taip pat vengs paversti viena kitos teritoriją karinės okupacijos objektu, tiesioginio ar netiesioginio jėgos priemonių panaudojimo arba grasinimo jas panaudoti objektu²¹.

Tautų apsisprendimo teisė. Tautos apsisprendimas gali pasireikšti siekiu sukurti savo valstybę (vadinamoji išorinio apsisprendimo teisė) arba gyventi drauge su kitomis tautomis valstybėje ar siekti autonomijos (vadinamoji vidinio apsisprendimo teisė). 1977 m. priėmus Ženevos konvencijų dėl karo aukų apsaugos Pirmą papildomą protokolą dėl ginkluoto konflikto aukų apsaugos, netiesiogiai buvo patvirtinta kolonizatorių, svetimšalių ar rasistinių režimų engiamų tautų, siekiančių įgyvendinti apsisprendimą, teisė naudoti ginkluotą jėgą pripažinus tokias tautas teisėta ginkluoto konflikto šalimi.

Tauta. Tarptautinė teisė suteikia laisvo apsisprendimo teisę „tautai“. Atitinkamai, priėjimas prie šios teisės reikalauja pradinio žingsnio, apibrėžiančio tautą, kaip grupę, siekiančią laisvo apsisprendimo. Tačiau, kaip laisvo apsisprendimo teisė atsirado tarptautinių susitarimų ir konvencijų, sujungtų su valstybės praktika, kombinacijos dėka, su mažu formaliu detalizavimu apibrėžimo „tautos“, rezultatas yra tas, kad tikslė reikšmė termino „tauta“ išlieka kažkuo neapibrėžtu. Pakankamai aišku yra tai, kad „tauta“ gali apimti tik egzistuojančios valstybės gyventojų dalį. Laisvo apsisprendimo teisė plačiaja prasme buvo sukurta kaip žmogaus teisė ir iš esmės naudojama dokumentuose, kurie tuo pačiu metu turi nuorodas į „naciją“ ar „valstybę“. Šių terminų sugretinimas parodo, kad nuoroda į „tautą“ nebūtinai reiškia valstybės gyventojų visumą²².

Valstybės teritorinio vientisumo principas. Valstybių teritorinio vientisumo principas, įtvirtintas 1970 m. Deklaracijoje, kurioje pažymima, kad valstybės teritorinio vientisumo ir politinės nepriklausomybės neliečiamumas yra valstybių suverenios lygybės sąvokos sudėtinis

²⁰ Kūris P., Požarskas M. Tarptautinės teisės apybraižos. Vilnius, 1985. P.103.

²¹ Official Records of the General Assembly, Twenty-fifth Session, Supplement No. 18 (A/8018). 1883rd plenary meeting, 24 October 1970. <http://www.un.org/documents/ga/res/25/ares25.htm>. Prisijungimo laikas: 2009-01-22.

²² Reference re Secession of Quebec, [1998] 2 S.C.R. 217, Section 53 of the *Supreme Court Act*, R.S.C., 1985, c. S-26; Reference by the Governor in Council concerning certain questions relating to the secession of Quebec from

elementas²³. Helsinkio pasitarimo baigiamajame akte jis buvo suformuluotas kaip savarankiškas principas²⁴. Šiame dokumente pabrėžiama, kad dalyvaujančios valstybės gerbs kiekvienos dalyvaujančios valstybės teritorinį vientisumą, vengs bet kurių veiksmų, nesuderinamų su JTO įstatais, prieš valstybės teritorinį vientisumą, politinę nepriklausomybę arba vieningumą, taip pat vengs paversti viena kitos teritoriją karinės okupacijos objektu, tiesioginio ar netiesioginio jėgos priemonių panaudojimo arba grasinimo jas panaudoti objektu.

Tautų apsisprendimo teisės principas. Šio principo turinį sudaro visų tautų teisė laisvai, be kišimosi iš kitur nustatyti savo faktinį statusą, vystyti ekonomiką, kultūrą. Jungtinių Tautų Organizacijos (JTO) Chartijoje I skyriaus 1 straipsnio 2 paragrafe įrašoma, kad vienas iš organizacijos tikslų – „plėtoti draugiškus tautų santykius, grindžiamus tautų lygiateisiškumo ir laisvo apsisprendimo principu, taip pat imtis kitų reikiamų priemonių visuotinei taikai stiprinti“. 1960 m. JTO Generalinė Asamblėja patvirtino deklaraciją „Dėl nepriklausomybės suteikimo kolonijinėms šalims ir tautoms“ – pabrėžiama šių tautų apsisprendimo teisė. Aukščiausioji tarptautinio teisingumo institucija – JTO Tarptautinis Teisingumo Teismas – Namibijos ir Vakarų Sacharos bylose taip pat nurodė, kad tautų laisvo apsisprendimo principas yra viena iš fundamentalių tarptautinės teisės normų (*jus cogens*) ir jos laikytis privalo visos valstybės.

Secesija. *Angl. Secession*, atėjęs iš lotynų žodžio *Secessio* – tai atsiskyrimo nuo organizacijos, sąjungos arba ypač nuo politinio egzistavimo aktas. Secesijos teoretikai apibrėžė keletą kelių, kuriais politinė būtybė (miestas, apskritis, valstybė) gali atsiskirti nuo didesnės arba pagrindinės (pirminės, originalios) valstybės²⁵. Tarptautinė teisė specialiai nesuteikia suverenių valstybių sudėtinėms dalims juridinės teisės vienašališkai atsiskirti nuo jų motininės valstybės²⁶.

Canada, as set out in Order in Council P.C. 1996-1497, dated the 30th day of September, 1996.

<http://csc.lexum.umontreal.ca/en/1998/1998scr2-217/1998scr2-217.html> . Prisijungimo laikas: 2009-11-11.

²³ Official Records of the General Assembly, Twenty-fifth Session, Supplement No. 18 (A/8018). 1883rd plenary meeting, 24 October 1970. <http://www.un.org/documents/ga/res/25/ares25.htm> . Prisijungimo laikas: 2009-01-22

²⁴ Final Act of the Conference on Security and Co-operation in Europe, Helsinki, 1975.

<http://www.hri.org/docs/Helsinki75.html> . Prisijungimo laikas: 2009-01-22

²⁵ Wikipedia, the free encyclopedia. <http://en.wikipedia.org/wiki/Secession> . Prisijungimo laikas: 2009-01-22.

²⁶ Reference re Secession of Quebec, [1998] 2 S.C.R. 217, Section 53 of the *Supreme Court Act*, R.S.C., 1985, c. S-26; Reference by the Governor in Council concerning certain questions relating to the secession of Quebec from Canada, as set out in Order in Council P.C. 1996-1497, dated the 30th day of September, 1996.

<http://csc.lexum.umontreal.ca/en/1998/1998scr2-217/1998scr2-217.html> . Prisijungimo laikas: 2009-11-11.

2. TERITORINIAI KONFLIKTAI IR GRUZIJOS KONSTITUCIJA

2.1. Istorinis kontekstas

Nuo nepriklausomybės laikų žlugus Tarybų Sąjungai, Gruzija savo teritorijoje susidūrė su reikšmingais etno-teritoriniais konfliktais. Trys teritorijos, turinčios autonomijų statusą nuo 1920 metų – Adžarija, Abchazija ir Pietų Osetija, – siekė sustiprinti jų pozicijas prieš Gruzijos centrinę vyriausybę, ultimatyviai metančios iššūkį Gruzijos tautos vienybei. Nors taikus sprendimas Adžarijos regiono atžvilgiu buvo rastas, konfliktai Abchazijoje ir Pietų Osetijoje laukė sprendimų. Abu regionai paskelbė nepriklausomybę nuo 1990 metų. Tarptautinės bendruomenės padedama Gruzija atmetė jų secesionistines deklaracijas ir atkakliai reikalavo teritorinio vientisumo.

1 pav. Gruzijos žemėlapis.

Nepaisydamos bet kokio tarptautinio jų nepriklausomybės pripažinimo stokos, ir Abchazija, ir Pietų Osetija toliau siekė nutolti nuo jų centrinės valdžios. Regionai išvystė savo politines institucijas: prezidentus, parlamentus ir vietines politines partijas. Nors jie ir sukūrė oficialaus valstybingumo skiriamuosius ženklus (apsauga ir karinės pajėgos), ekonominės sąlygos išliko silpnos, o nelegali prekyba ir nusikalstamumas klestėjo²⁷. Nepaisant to, kad du regionai-atsiskirėliai dalinosi savo troškimu atsiskirti nuo Gruzijos, teritorijos labai skyrėsi. Atitinkamai konfliktų šaknys yra skirtingos, gyventojai ir teritorijos turi skirtingus bruožus ir jos

²⁷ King C. The Benefit of Ethnic War: Understanding Eurasia's Unrecognized States. – 53 World Politics, July 2001

gėrėjosi skirtingu statusu Tarybų Sąjungos laikais. Vystymosi tempai jų secesionistiniuose grumtynėse taip pat skyrėsi.

2.1.1. Abchazija²⁸

XX a. išryškėjo tautinio išsivadavimo judėjimas, 1917 m. valdžia atiteko menševikams, bet 1921 m. bolševikai užėmė teritoriją ir prijungė prie Gruzijos (tuo metu Tarybų Sąjungos dalis). Iki 1931 m. Užkaukazės TFSR dalis, vėliau – Gruzijos TSR.

Žlungant Tarybų Sąjungai 1990 m. Abchazijos valdžia paskelbė nepriklausomybę, šalį 1992–1993 užėmė Gruzija ir tik 1993 m. rugpjūtį Rusijos kariuomenės pagalba abchazų separatistai išstūmė Gruzijos kariuomenę ir Abchazija tapo pavaldi Rusijai.

Abchazija, formaliai buvusi Gruzijos autonominė respublika, yra šiaurės-vakarų Gruzijos teritorijoje, iš vakarų pusės turinti Juodosios jūros pakrantę, šiaurėje – Rusija ir kaimyninės Gruzijos provincijos Svanetija ir Migrelija – pietuose. Regionas susideda iš 8700 kvadratinų kilometrų, tai yra viena aštuntoji visos Gruzijos Respublikos teritorijos. Pagal dydį Abchazija yra panaši į Kiprą. Tai namai 200 tūkst. įvairių tautybių gyventojų, bet daugumos abchazų²⁹.

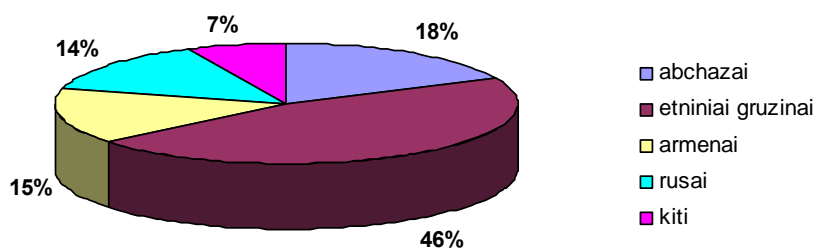
2 pav. Abchazijos žemėlapis.

Tačiau demografinė Abchazijos struktūra reikšmingai pasikeitė Tarybų Sąjungos žlugimo laikais ir 1992 m. ginkluoto konflikto su Gruzija metu. Iki karo gyventojų skaičius buvo

²⁸ Teritorijoje pirmieji žmonės apsigyveno prieš 4–5 tūkstančius metų, daugiausiai užsiėmė žemdirbyste, gyvulininkyste. Abchazija buvo vienas iš istorinių Vakarų Gruzijos regionų, kuri nuo VI–V a. pr. m. e. priklausė Kolchidės karalystei, IV a. Lazikos valstybei, iki VI a. užkariauta Bizantijos ir įvesta krikščionybė. VIII amžiuje Abchazija su gretimomis megrelų ir svanų žemėmis užkariauta Leono II, kuris čia sukūrė Abchazijos karalystę. Nuo X a. – susivienijusios Gruzijos dalis. XVI a. Abchazija atskirta bei prijungta prie Turkijos, o nuo 1810 m. – prijungta prie Rusijos imperijos. 1870 metais panaikinta baudžiava, suaktyvėjo ekonominė plėtra.

žymiai didesnis, apie 525 tūkst. ir etninė abchazų dalis buvo laikoma mažuma tokioje proporcijoje: abchazai (18 proc.), etniniai gruzinai (46 proc.), armenai (15 proc.), rusai (14 proc.) ir kiti (7 proc.)³⁰.

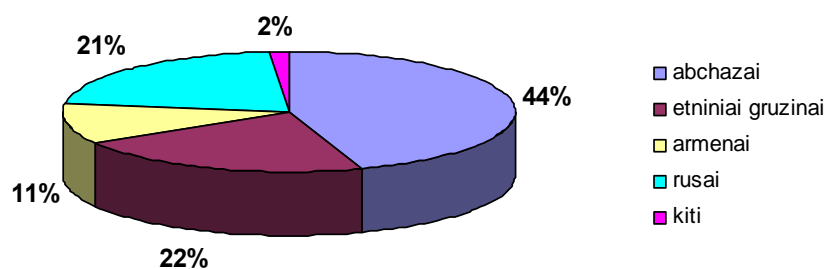
Gyventojų pasiskirstymas Abchazijoje iki 1992 m.

1 lentelė. Gyventojų Abchazijoje pasiskirstymas iki 1992 m.

1992 m. karo veiksmai sukėlė didelio masto gyventojų perkėlimą – tai pirmiausia buvo nukreipta į etninius gruzinus – ir tai vis dar yra vienas iš neišspręstų klausimų.

Gyventojų pasiskirstymas Abchazijoje 2003 m.

2 lentelė. Gyventojų Abchazijoje pasiskirstymas 2003 m.

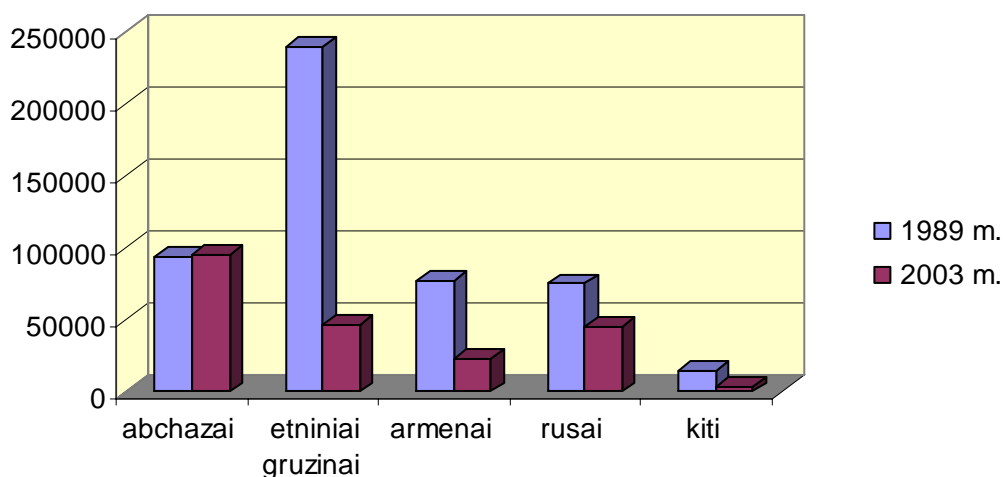
Nepaisant pablogėjusių etninių santykių Abchazijoje 1992–1993 m. karo ir jo pasekmių, gruzinai tvirtai laikosi požiūrio, kad abchazai yra Abchazijos autonominė

²⁹ International Crisis Group. Abkhazia: Ways Forward. – Europe Report No.179, 18 January 2007

³⁰ Haindrava I. The Conflict in Abkhazia and a Possible Way of Resolving It; Coppieters B., Darchashvili D & Akaba N. Federal Practice: Exploring Alternatives for Georgia and Abkhazia. – VUB University Press, Brussels, 2000

(savarankiška) tauta ir yra jų gimtasis kraštas³¹. Abchazų tauta etniškai skiriasi nuo gruzinų ir jų išskirtinė tapatybė pripažinta ir priimta. Nors abchazų kalba yra Kaukazo kalba, kaip ir gruzinų, dvi kalbos labai skiriasi. Religijos požiūriu abchazai irgi išskiria save iš gruzinų; stačiatikių tikėjimas svarbi gruzinų gyvenimo dalis, tuo tarpu abchazai pagal tikėjimą yra krikščioniai ir musulmonai.

Abchazijos gyventojų pasiskirstymo palyginimas

3 lentelė. Abchazijos gyventojų pasiskirstymas 1992 m.

Etniniu ir kultūriniu požiūriu atskiri gyventojai gyvena kalnuose, bet jau subtropiniame Gruzijos regione, kuriame pragyvenama iš turizmo ir žemės ūkio. 1992–1993 m. karas, ekonominio embargo ir izoliacijos metai vis dėlto padarė Abchazijos ekonomiką priklausomą nuo Rusijos. Ir dabar tam tikru požiūriu Abchazija galėtų pragyventi savo ekonomikos dėka, nes yra savarankiška elektros ir maisto klausimais. Tačiau daugelis Abchazijos gyventojų yra nuskurdinti ir priklauso nuo humanitarinės pagalbos. Be to, Abchazijos infrastruktūra yra „progresyvaus žlugimo stadijoje“³².

Tarptautinė bendrija neturi noro palaikyti Abchazijos atstovų nepriklausomybės deklaravimo: JT, ESBO, ES taip kaip ir kitos tarptautinės institucijos palaikė Gruzijos teritorijos vientisumą.

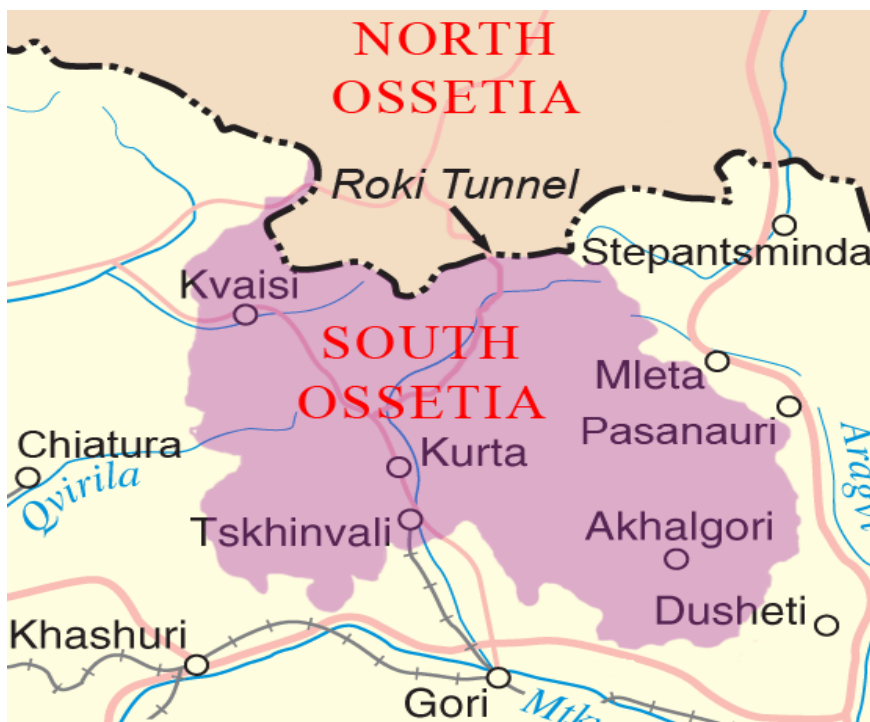
2.1.2. Pietų Osetija

Pietų Osetijos autonominė apskritis yra šiaurinėje Gruzijoje ir turi sieną su Rusijos Federacija. Ji atskirta nuo Šiaurės Osetijos Kaukazo kalnais tęsiasi į pietus iki Gruzijoje esančios

³¹ Cornell S. *Autonomy and Conflict: Ethnoterritoriality and Separatism in the South Caucasus – Cases in Georgia*. – Uppsala, 2002

³² International Crisis Group. *Abkhazia Today*. – Europe Report No.176, 15 September 2006

Mtkvari upės. Pietų Osetija geografiškai yra arti Gruzijos sostinės Tbilisio, faktiškai nuo Pietų Osetijos sostinės Cchinvalio iki jos yra apie dvi valandas kelio važiuojant automobiliu. 3900 kvadratinų kilometrų srityje gyvena nuo 70 iki 80 tūkst. gyventojų, dauguma kurių yra etniniai osetinai, o gruzinų mažuma, kurią sudaro mažiau nei vienas trečdalis, taip pat gyvena šioje srityje.

2 pav. Pietų Osetijos žemėlapis.

Pietų Osetija kaip Gruzijos dalis nuo 1801 m. buvo suformuota kaip Rusijos dalis. Dabartinio konflikto keliai veda į Rusijos imperijos žlugimą 1917 metais ir, viena vertus, į vėlesnę menševikų ir bolševikų kovą, o kita vertus, egzistuojančią etninę įtampą. Pietų Osetijos separatizmas egzistavo jau Pirmosios Gruzijos Respublikos metais (1918–1921). 1920 m. osetinų sukilimo metu buvo netgi priimta Pietų Osetijos nepriklausomybės deklaracija, kurios tikslas buvo įsteigti Tarybų Respubliką³³. Gruzinų sukilimų malšinimas pasižymėjo tūkstančiais nužudytų žmonių, taip pat ir pietų osetinų, paliktų likimo valiai kentėti nuo epidemijų ir bado³⁴. 1921 m. tarybinė armija įsiveržė į Gruziją, deklarodama Pietų Osetiją kaip Gruzijos Tarybinės Socialistinės Respublikos autonominių regioną.

³³ Cornell S. *Autonomy and Conflict: Ethnoterritoriality and Separatism in the South Caucasus – Cases in Georgia*. Uppsala, 2002. P. 188. International Crisis Group. *Georgia: Avoiding War in South-Ossetia*, Europe Report No.159, 26 November 2004. P.3.

³⁴ International Crisis Group. *Georgia: Avoiding War in South-Ossetia*, Europe Report No.159, 26 November 2004. P.2.

Pagal Osetijos istoriografiją jų tauta kilo iš Irano tautos, alanų. Iš tikrųjų osetinų kalba yra iraniečių, turinti ryšį su farsi. Kadangi osetinų ir gruzinų kalbos skiriasi viena nuo kitos, jie iki šiol yra to paties tikėjimo – stačiatikių krikščionybė. Gruzinai priėmė Osetijos atžvilgiu tokią poziciją, kad Pietų Osetijos teritorija nėra pastarųjų gimtinė ir kad osetinai nėra gimtoji Gruzijos tauta. Atsižvelgiant į tai, Gruzija nenori suteikti Pietų Osetijai teritorinę autonomiją. Patys osetinai laikosi skirtingos nuomonės dėl Osetijos identiškumo ir atsiskyrimo nuo Gruzijos. Tačiau netgi Tarybų Sąjungos laikais Osetijos identiškumas buvo labai silpnas.

Pietų Osetijos išsidėstymas atsižvelgiant į ekonominį gyvybingumą yra nepalankus. Didžioji šios srities dalis yra kalnuota ir be šiek tiek žemdirbystės ir kalnų kasybos turi mažą ekonominę veiklą. Netgi geležinkelio tunelio tarp Pietų ir Šiaurės Osetijos užbaigimas 1988 m. nesugebėjo pataisyti šios srities ekonominio atsilikimo. Ir toliau daiktų kontrabanda per tunelį sudarė vieną iš osetinų pragyvenimo šaltinių³⁵ kartu su sparčiai plintančiu nusikalstamumu. Tai iš tikrųjų yra jos teritorijos riboto ekonominio gyvybingumo pripažinimas. Pietų Osetija siekia nepriklausomybės nuo Gruzijos tam, kad būtų suvienyta su jos turtingu etniniu giminaičiu – Šiaurės Osetija.

XX amžiaus 9-tojo dešimtmečio pradžioje situacija tarp Pietų Osetijos ir Gruzijos vėl paaštrėjo. Taip 1990 m. rugsėjo 20 d. Pietų Osetijos frontas paskelbė visišką Pietų Osetijos nepriklausomybę Tarybos Sąjungos sudėtyje ir organizavo savo parlamentinius rinkimus. Gruzija į tai reagavo rinkimų rezultatų anuliuavimu ir atmesdama Pietų Osetijos, kaip autonominio regiono, statusą. Pietų Osetija nuo Gruzijos atsiskyrė po 1991–1992 m. karo, per kurį žuvo keli tūkstančiai žmonių. Po paliaubų 1992 metais P. Osetijos teritorijoje Rusija dislokavo savo karius iš Rusijos, Gruzijos ir Šiaurės Osetijos. Po karių įvedimo regione situacija ėmė gerėti ir 12 metų regione buvo palyginti ramu.

Tačiau 2004 m. į valdžią atėjus Michailui Saakašviliui, situacija pradėjo aštrėti, nors jis, būdamas Gruzijos prezidentu, siūlė Pietų Osetijai „plačią autonomiją“. Jo politika, grindžiama idėja, kad Pietų Osetijos separatizmas išgyvena vien dėl kontrabandos, todėl jos pašalinimas pasuks Pietų Osetijos gyventojus prieš šio regiono separatistinius lyderius, žlugo³⁶.

2006 m. lapkritį Gruzijos kontroliuojamos P. Osetijos gyvenvietės lyderiu išsirinko Dmitrijų Sanakojevą, tačiau jo įtaka apsiribojo nedidele P. Osetijos regiono dalimi. Didžiąją regiono dalį valdė separatistų lyderis – Eduardas Kokoitys. Nuo 2006 m. Gruzija gerokai padidino importuojamų ginklų, kurie buvo tiekiami iš JAV, Ukrainos, Izraelio ir kitų ne rusiškų šaltinių.

³⁵ Cornell S. *Autonomy and Conflict: Ethnoterritoriality and Separatism in the South Caucasus – Cases in Georgia*. Uppsala, 2002. P. 190.

³⁶ Lynch D. *Why Georgia Matters?*. Chaillot Paper No. 86. Institute for Security Studies. 2006. P. 42.

Separatizmas ir pastangos priešintis jam Pietų Osetijoje toliau klestėjo. Tokia retorika netgi sustiprėjo po Gruzijos sraigtasparnio šaudymo 2006 m. rugsėjį ir po referendumo dėl Pietų Osetijos tolimesnio statuso organizavimo 2006 m. lapkritį³⁷.

Tarptautinė donorų konferencija Pietų Osetijai, kuri įvyko 2006 m. birželį, parodė svarų Europos Sąjungos, suteikusios finansinę paramą šiam regionui, dalyvavimą³⁸. Tačiau Europos Sąjunga atkakliai pažymėjo Rusijos vaidmens svarbą ieškant tvirto sprendimo³⁹.

2008 m. vasario 17-ąją Kosovui vienareikšmiškai paskelbus nepriklausomybės deklaraciją, kuri buvo pripažinta daugelio Vakarų valstybių, situacija regione ypač paastrėjo, todėl manoma, kad Kosovo atvejis iš dalies yra susijęs su konfliktu Pietų Osetijoje.

Viena iš tų priežasčių Gruzijos siekis jėga susigražinti separatistinį regioną, o Gruzijos atstovų teigimu, buvo sužinota, jog Pietų Osetija pradėjo gauti ginklų iš Rusijos. Anot Gruzijos vidaus reikalų ministro pavaduotojo Eka Zguladzė, Gruzija bandė atsiimti savo teritoriją kariniais veiksmais, kadangi osetinai atakavo gruzinų kaimus Pietų Osetijoje.

Gruzijos teritorinio vientisumo klausimas yra ypatingai sudėtingas. Dabartinė Gruzijos valstybės teritorija susiformavo XX a. Istorinė Gruzijos valstybė apėmė didesnes teritorijas, tačiau ilgą laiką ji buvo valdoma kitų imperijų. O savo nepriklausomybes periodais Gruzija nebuvo labai vieninga valstybė, sudaryta iš atskirų, kultūrinį ir etnografinį identitetą išsaugojusių, valstybinių darinių. „Gruzijos valstybinė raida – tai nuolatinė kova su išorės priešų dėl teritorinio vientisumo, natūraliai išskylant atskirų etninių grupių apsisprendimo klausimui.“ – teigia S. N.

Ši istorinio konteksto apžvalga parodo, kad Pietų Osetijos ir Abchazijos konfliktai yra pakankamai skirtingi dėl savo etninių teritorinių ir dėl istorinių santykių su Gruzija. Apžvalga taip pat parodo, kad konfliktai neatsirado prieš penkių dienų karą Pietų Osetijoje, o kyla iš istorijos. Pažymėtina, kad Pietų Osetijos ir Abchazijos istorijos apžvalgoje be Gruzijos yra minima dar viena valstybė, kurios pavadinimą galima įžvelgti nuo nūdienos iki Georgijaus traktato⁴⁰ laikų ir seniau.

³⁷ BBC, Georgia Army Helicopter Fired On. News. <http://www.bbc.co.uk/2/hi/europe/5310404.stm> . Prisijungimo laikas: 2009-08-24.

³⁸ The European Commission, External Relations. The EU's relations with Georgia. http://www.ec.europa.eu/comm/external_relations/georgia/intro/index.htm . Prisijungimo laikas: 2009-08-25.

³⁹ Speech by EU Commissioner on External Relations Ferrero-Waldner, 25 October 2006 before the European Parliament, SPEECH/06/629, European Parliament Plenary, Strasbourg, 25 October 2006.

⁴⁰ Договор о признании царем Карталинским и Кахетинским Ираклием II покровительства и верховной власти России. (Георгиевский трактат). 24 июля 1783 г. Выверено по изданию: Под стягом России: Сборник архивных документов. М., Русская книга, 1992. // <http://www.hist.msu.ru/ER/Etext/georgia.htm> . Prisijungimo laikas: 2009-11-30.

Tai patvirtina ir ekspertai, dalyvavę kokybiniame tyrime *ekspertų apklausa*. G. K. teigia, kad konflikto pradžios reikėtų ieškoti istorijoje nuo Georgijaus traktato pasirašymo. Pirmu gan ryškių įvykių pradžia gali būti laikomas siaubingas momentas, kai raudonoji armija atėjo į Gruziją, neva padėti Gruzijos komunistams.

Taip pat ji parodo, kad pastangos surasti abipusį sutarimą dėl Abchazijos ir Pietų Osetijos statuso nebuvo sėkmingos. Klausimas, kaip iš principo išspręsti konfliktus, buvo intensyviai nagrinėjamas nacionalinės ir tarptautinės teisės kontekste, todėl pradėti reikėtų nuo pagrindinio nacionalinės teisės akto – Gruzijos Konstitucijos.

2.2. 1995 m. Gruzijos Konstitucija

Siekiant išdėstyti Abchazijos ir Pietų Osetijos konfliktus pagal Gruzijos nacionalinę teisę, tikslinga išnagrinėti 1995 m. Konstituciją ir jos vėlesnius pakeitimus.

Gruzijos Konstitucija buvo priimta 1995 m. balandžio 24 d.⁴¹, Konstitucijos pakeitimai buvo priimti vėliau. Pagrindinis pakeitimų siekis buvo įsteigti mišrią prezidentinę-parlamentinę valdymo sistemą, kuri grindžiama Prancūzijos modeliu ir neturi tiesioginio poveikio konstituciniam Abchazijos ir Pietų Osetijos statusui.

Konstitucija ir jos pakeitimai turi nuostatas dėl regioninių subjektų ir jų gyventojų teisų statuso. Gruzija prisiėmė išipareigojimus, susijusius su jos santykiais su autonominiais regionais ir žmogaus teisėmis.

2.2.1. Teritorinis vientisumas

Gruzijos Konstitucija pabrėžia valstybės „teritorinį vientisumą“ ir visas dėmesys skiriamas valstybės teritorinių parametrų detalėms. Pagal Konstitucijos 1 straipsnį Gruzija yra nepriklausoma, suvienyta ir nedalinama valstybė. Tai patvirtinta 1991 m. kovo 31 d. referendumu ir įtvirtinta Gruzijos nepriklausomybės atkūrimo 1991 m. balandžio 9 d. akte, įskaitant Abchazijos autonominę TSR ir buvusį Pietų Osetijos autonominį regioną.

Šis pagrindinis tarptautinės teisės teiginys reiškia, kad valstybė turi teisę imtis reikiamų priemonių atitinkamai su tarptautine teise saugoti savo teritorinį vientisumą. Ši teisė galioja tiek prieš vidinius, tiek prieš išorinius iššūkius. Tai savaimė ne taip svarbu, kad Gruzijos Konstitucija pakartotinai išpėja apie šią teisę – pvz., 26 (3) straipsnyje – prieš vidinius iššūkius. Toks tvirtinimas sukuria tiesioginį santykį tarp Gruzijos nacionalinės teisės ir tarptautinės teisės. Santykis buvo matomas ir anksčiau, kitos valstybės pvz. Kanada⁴² savo laiku taip pat ieškojo autoritetingų išsireiškimų. Greičiausiai tai Tarybų Sąjungos sąlygotas nestabilumas skatino stabilizuojančių nuostatų, garantuojančių viešąją tvarką, priėmimą. Aišku viena, Konstitucijos

⁴¹ Constitutions of the Countries of the World. – Oceana Publications, Dobbs Ferry, New York, 2006

⁴² Reference of Secession of Quebec. – SCJ No 61,115 ILR 537, 1998

projekto rengėjai kategoriškai išreiškė Gruzijos valstybės nedalijamumą konkrečiai apibrėžiant sienas.

2.2.2. Gruzijos tarptautiniai įsipareigojimai autonomijų klausimų atžvilgiu

Gruzija tapo Jungtinių Tautų Organizacijos valstybe nare balsavus Generalinėje Asamblėjoje 1992 m. birželio 31 d. Valstybės priėmimas reiškia chartijos 4 (1) straipsnio terminų, o būtent, kad valstybei būti „taiką mylinčia“ ir priimti „įsipareigojimus, numatytus chartijoje“, pripažinimą. Gruzija 1992 m. gegužės 6 d. *pro forma* pareiškimu deklaravo, kad „priima įsipareigojimus, numatytus Jungtinių Tautų chartijoje ir iškilmingai pažada juos vykdyti“.

Didesnių įsipareigojimų buvo priimta su Gruzijos priėmimo į Europos Tarybą metu. Europos Tarybos Parlamentinė asamblėja 1999 m. sausio 27 d. sprendimu Nr. 209 pareikalavo iš Gruzijos kaip prisijungimo sąlygos:

„Dviejų metų nuo prisijungimo laikotarpiu sukurti teisinę bazę ir priimti įstatymus, apibrėžiančius autonominių teritorijų statusą ir garantuojančių jų plačią autonomiją, konkrečius terminus, dėl kurių galima vesti derybas su suinteresuotų teritorijų atstovais“.

Toks sprendimas taip pat ragino Gruziją priimti teisines priemones dviejų metų nuo prisijungimo laikotarpiu ir administracines priemones trijų metų nuo prisijungimo laikotarpiu, suteikiant nuosavybės ir valdymo teisių atkūrimą arba kompensacijų dėl prarasto turto asmenims, perkeltiems 1990–1994 m. konfliktų metų, išmokėjimą. Tai toliau ragino Gruziją priimti mažumų įstatymą, grindžiamą principais, įtvirtintais 1993 m. vasario 1 d. asamblėjos rekomendacijoje Nr. 1201. Europos Taryba taip pat ragino Gruziją persekioti nusikaltėlius, padariusius karo nusikaltimus konfliktuose Abchazijoje ir Pietų Osetijoje. Gruzija yra prisijungusi prie Tautinių mažumų apsaugos pagrindų konvencijos.

Pagrindinės tarptautinės teisės Gruzijos Konstitucijos nuostatos atkartoja daugelio kitų konstitucijų modelį, atspindi, kaip vadina rašytojai, „tarptautinės teisės draugiškumą“. Gebėjimas priimti ar „draugiškumas“ tarptautinės teisės nuostatuose yra ne tik interpretavimo dalykas, nes tarptautinių šaltinių panaudojimo galimybė, kaip patarėjas padeda apibrėžti nacionalinės teisės reikšmę ir taikymą, aiškiai inkorporuoja į nacionalinę teisę tarptautinius įsipareigojimus, įskaitant tarptautinę papročių teisę.

Gruzijos Konstitucijos tarptautinės teisės nuostatos gali turėti specifinį santykį su autonomijų klausimo išsprendimu. Tarptautinių įsipareigojimų inkorporavimas į Gruzijos konstitucinę teisę (pvz., įsipareigojimai, susiję su nacionalinių ir etninių mažumų nagrinėjimu) gali įpareigoti Gruzijos teismus. Valstybės tarptautinių įsipareigojimų nesilaikymas paprastai nacionalinės teisinės sistemos tiesiogiai nėra baustinas, tačiau įsipareigojimų inkorporavimas į

konstitucinę teisę leidžia tai daryti. Klausimas pristatytas Konstitucijos 6 (2) straipsnio paskutinėje sąlygoje, kurioje numatyta, kad konstitucinės nuostatos kolizijos atveju turi viršenybę prieš tarptautinės teisės nuostatus. Tačiau vadovaudamasi tarptautine teise valstybė, argumentuodama, kad įsipareigojimai nesuderinami su jos konstitucine teise, negali išvengti tarptautinių įsipareigojimų.

2.2.3. Konstitucinės nuostatos dėl Abchazijos ir Pietų Osetijos

Gruzijos Konstitucija⁴³ įtvirtina tam tikras ypatingas teises (žmogaus teises), taikomas Gruzijoje visiems be išimties fiziniams asmenims. Ji taip pat numato tam tikras specialias teises, suteikiamas tik autonominiams Gruzijos regionams – Abchazijai ir Adžarai, nors jos konkrečiai netaikomos Pietų Osetijai. Būtų teisinga suteikti tam tikras specialias teises taip pat ir šiai teritorijai. Ši teisių kategorija susijusi su autonominių regionų teritoriniu statusu atsižvelgiant į konstitucinę teisę. Abi teisių kategorijos – žmogaus teisės ir specialios regioninės teisės – gali užtikrinti apsaugą Abchazijai ir Pietų Osetijai.

2.2.4. Žmogaus teisės

Siekiant apimti pagrindines žmogaus teises, mažumų teises, kalbos teises ir teises į pilietybę, Konstitucijos žmogaus teisių nuostatos yra skirstomos į pogrupius:

Pagrindinės žmogaus teisės

Konstitucijos preambulė pažymi, kad tai Gruzijos piliečių „valia“, *inter alia*, „garantuoti visuotinai pripažintas teises ir laisves“. 7 straipsnis įpareigoja valstybę stebėti šias teises ir laisves. Konkretus pagrindinių Gruzijos piliečių teisių sąrašas pateiktas Konstitucijos II skyriaus 12–47 straipsniuose, kurie apima teises, paprastai garantuojamas šiuolaikinėje konstitucijoje.

Mažumų teisės

Specifinės mažumų teisės – nors ir neišreikštos kaip kolektyvinių mažumų teisės *per se* – taip pat pripažintos Konstitucijos. Taip 14 straipsnis nustato lygiateisiškumą, *inter alia* nepaisant kalbinės, nacionalinės ar etninės priklausomybės ar gyvenimo vietos. Be to, Gruzijos konstitucinė teisė pasisako prieš organizuotus asmenų veiksmus, kuriais siekiama „kurstyti ... neapykantą“. Apsauga, numatyta 26 (3) straipsnyje (draudžianti „politinių partijų, siekiančių *inter alia* ... kurstyti nacionalinę, vietinę, religinę ir socialinę neapykantą, formavimą ir veiklą“), gali būti nagrinėjama kaip ypač svarbi mažumų teisėms.

⁴³ The Constitution of Georgia. Adopted on 24th of August, 1995. // http://www.parliament.ge/index.php?lang_id=ENG&sec_id=68 . Prisijungimo laikas: 2008-12-12

Teisė į kalbą

Taip pat mažumų teisių nuostatos ypač pabrėžia teises į kalbą, įskaitant kalbos teises Abchazijoje. 8 straipsnis nustato, kad „Gruzijos valstybinė kalba yra gruzinų, o Abchazijos Autonominės Respublikos – abchazų.“

Konstitucijoje nėra aiškių nuostatų dėl osetinų kalbos pripažinimo Pietų Osetijoje. Tačiau vadovaujantis Konstitucijos 8 straipsniu, darytina išvada, kad ji gali įtvirtinti dvi valstybines kalbas arba mažiausiai dvi valstybines kalbas tam tikrų teritorinių vienetų ribose. Nei viena iš konstitucinių nuostatų nedraudžia dvigubos valstybinės kalbos. Be to, gali būti suteiktas „valstybinių kalbų“ statusas pagal jų teritorijas.

Papildoma nuoroda į lingvistines teises pasireiškia 38 (1) straipsnyje, kuris garantuoja Gruzijos piliečių lygybę, „nepaisant jų tautybės, kilmės, religinės ar kalbinės prigimties“. Be to, visi piliečiai „turi turėti teisę be jokios diskriminacijos ar kliūčių, laisvai vystyti savo kultūrą ir naudotis savo gimtąja kalba tiek asmeniškai, tiek viešai“. 38 (1) straipsnis pats savaime nesukuria konstitucinio pagrindo institucijoms, saugančioms kalbos teises, įsteigti. Tai kelia klausimą, ar tik šis straipsnis numato asmenines teises, ar gali veikti kaip šių teisių stiprinimo mechanizmas, kaip regionų, etninių ar lingvistinių grupių specialus statusas ar apsauga. Tačiau šio straipsnio antra pastraipa turi išlygą, primenančią 1970 m. Draugiškų santykių deklaracijos nuostatą, paaiškinančią, kad mažumų teisėmis turi būti naudojamosi nekenkiant valstybės teritoriniam vientisumui.

Pagal visuotinai pripažintus principus ir tarptautinės teisės taisykles, naudojimas mažumų teisėmis neturi kenkti valstybės struktūrai ir suverenitetui, teritoriniam vientisumui ar politinei Gruzijos nepriklausomybei.

Dar viena nuostata dėl kalbinių teisių įtvirtinta 85 (2) straipsnyje:

Teisminis nagrinėjimas turi būti vykdomas tik oficialia valstybine kalba. Asmenys nemokantys oficialios kalbos, turi būti aprūpinti vertėju. Regionuose, kurių gyventojai nemoka oficialios valstybinės kalbos, garantuojamas valstybinės kalbos mokymas ir problemų, susijusių su teisiniu nagrinėjimu, sprendimas.

Klausimas įteisinti vietines kalbas, kaip oficialias (arba antras oficialias) kalbas, Abchazijoje, teisiniame nagrinėjime nevisiškai aiškus. 85 (2) straipsnis neina taip toli ir neaptaria šio klausimo, bet ir neatmeta tokios galimybės. Nors šis straipsnis numato, kad nagrinėjimas turi būti vykdomas „oficialia valstybine kalba (vienaskaita)“, nuostata gali būti interpretuojama kaip 8 straipsnyje. Antra oficiali kalba pripažinta kaip „valstybinė kalba“ Abchazijoje ir kitos antros „valstybinės kalbos“ galėtų būti pripažintos kituose regionuose.

Pilietybė

Paskutinis žmogaus teisių aspektas, kuris labai svarbus ir Abchazijai ir Pietų Osetijai, yra 12 straipsnio nuostatų antra pastraipa, pagal kurią „Gruzijos pilietis negali tuo pačiu metu būti kitos valstybės piliečiu“, išskyrus išskirtinius atvejus, apibrėžtus toje pačioje pastraipoje. Išskirtinis atvejis yra tas, kai Prezidentas suteikia pilietybę kitos valstybės piliečiui, „už jo/jos indėlį Gruzijai ar Gruzijos pilietybės suteikimas yra valstybės interesas“. Prezidentas gali suteikti pilietybę asmeniui, turinčiam ne gruzijos pilietybę, jei nustatoma, kad jis atitinka vieną iš šių dviejų reikalavimų. Paskutinis pripažintų keletą Prezidento diskrecijos apribojimų šioje srityje. Tais atvejais galėtų būti naudinga Prezidento diskrecijos liberali tolerancija.

2.2.5. Speciali teritorinių teisių grupė

Gruzijos Konstitucija⁴⁴ nurodo trijų teritorinių Gruzijos vienetų pavadinimus: Abchazija, Adžara ir Pietų Osetija. 3 (4) straipsnis nustato, kad „Abchazijos Autonominės Respublikos statusas apibrėžtas Gruzijos konstitucinėje teisėje. 3 (3) straipsnis numato nustatą *mutatis mutandis* Adžaros konstitucinei teisei. Konstitucinė padėtis Pietų Osetijoje atrodo skirtinga. Nėra jokios nuostatos, atskirai numatytos Pietų Osetijos atžvilgiu.

Abchazija gauna papildomas konstitucines teises, susijusias su jos atstovavimu centriniuose Gruzijos valstybės organuose. Pagal 4 straipsnio 3 pastraipą Gruzijos Senatas „susideda iš narių, išrinktų Abchazijoje, Adžaroje ir kituose Gruzijos teritoriniuose vienetuose“.

Aukštesnio rango Abchazijos atstovams taip pat suteiktas keletas kitų teisių. Pagal 67 (1) straipsnį jie turi įstatyminės iniciatyvos teisę, o pagal 89 (1) straipsnį jie priskirtini prie organų, turinčių teisminių procedūrų iniciatyvos teisę Gruzijos Konstituciniame Teisme. Konstitucinis Teismas vieno iš organų, turinčių šią teisę, prašymu ar sprendimu turi kompetenciją prieš kitus atlikti tokius veiksmus, kaip nagrinėti ginčus tarp valstybės institucijų dėl jų kompetencijos apibrėžimo; nagrinėti ginčus konstitucinės teisės pažeidimų atvejais ir pan.

Atlikta Gruzijos Konstitucijos analizė parodo, kad tam tikri straipsniai gina žmogaus teises ir numato galimybę spręsti konfliktinių regionų klausimus taikiu būdu. Akivaizdu, kad Gruzija bandė tai padaryti, vadovaudamasi egzistuojančios nacionalinės teisės normomis. Viename iš Gruzijos Konstitucijos straipsnių ištirtas valstybės teritorinis vientisumas, atkartojantis pagrindinio tarptautinės teisės principo svarbą. Pažymėtina, kad Gruzijos Konstitucijoje pakankamai lankstumo, kad įgyvendintų daugelį susitarimų, kurie galėtų išplaukti iš būsimųjų derybų. Maža to, Konstitucijos pakeitimo galimybė nėra visiškai atmetama, ypač dėl

⁴⁴ The Constitution of Georgia. Adopted on 24th of August, 1995. // http://www.parliament.ge/index.php?lang_id=ENG&sec_id=68 . Prisijungimo laikas: 2008-12-17.

poreikio įsteigti įstatymines statuso teisės Pietų Osetijos atžvilgiu. Abchazija ir Pietų Osetija skelbia nepriklausomybės deklaracijas pagal tarptautinę teisę, bet iš pradžių šios deklaracijos turėtų būti susietos su tinkamų konstitucinių sprendimų ieškojimu.

Apie Gruzijos pastangas spręsti konfliktinių regionų klausimą liūdija ir apklausti ekspertai. G. K. teigimu „buvo imamasi visų įmanomų veiksmų: siūloma plati autonomija, plati federacija ir regionai buvo tam pasirengę“. Nors S. N. manymu, „Gruzija bandė spręsti konfliktinių regionų klausimus jėgos būdu [...] toks sprendimo būdas nepasiteisino“.

„Gruzija visais būdais bandė spręsti šį klausimą, pirmiausia įvairiais tarptautiniais derybiniais mechanizmais, kuriuos Rusija sėkmingai numarino. Marinaravo dar nuo Ševardnadzės laikų iki penkių dienų karo. Buvo atsisakyta ESBO sienų stebėjimo misijos. Prieš patį karą Rusija pasitraukė iš sutarčių, kurios neleistų dislokuoti tokį kariuomenės kiekį prie Gruzijos sienų. Visi tarptautiniai mechanizmai, kuriais naudojosi Gruzija, prieš karą buvo sulaužyti ar sunaikinti. Be tarptautinių buvo ekonominiai, finansiniai ir humanitariniai mechanizmai, kuriuos bandė Gruzija naudoti, bet nesėkmingai.“ – teigia Ž. P.

3. TEISĖ, GRINDŽIAMA NEPRIKLAUSOMYBE

3.1. *Nepriklausomybės modeliai, tarptautinė patirtis, dekolonizacijos procesas*

Kaip buvo minėta anksčiau, ir Abchazija, ir Pietų Osetija pateikė nepriklausomybės deklaraciją, kurią deklaravo pagal tarptautinę teisę. Šioje darbo dalyje aptarsime įvairius niuansus ir šių deklaracijų vertę tarptautinės teisės aspektu.

Nuo Antrojo pasaulinio karo pabaigos valstybių bendrija buvo daugiau negu 120 naujų valstybių atsiradimo liudininkė. Didžioji dauguma šių valstybių buvo suformuotos dėl dekolonizacijos proceso, kuris buvo laikomas svarbiausia valstybės kūrimo forma XX a. antroje pusėje⁴⁵. TSRS ir Jugoslavijos žlugimas taip pat sukūrė keletą nepriklausomų valstybių. Tokios naujų valstybių daugumos sukūrimas paveikė ne tik tarptautinę teisę, bet ir tarptautinių organizacijų praktiką. Vis egzistuoja klausimas: ar valstybių sukūrimas yra reguliuojamas tarptautinės teisės, ar tai fakto klausimas, ar tai yra jų dviejų mišinys. Naujų valstybių sukūrimo būdų suskirstymas į kategorijas padėtų identifikuoti teisinius pagrindus ir politinius sumetimus, egzistuojančius skirtingose situacijose.

Džeimsas Crawford'as identifikavo ir suskirstė šiuos valstybių kūrimo būdus:

1. natūralus valstybių kūrimas neokupuotoje teritorijoje;
2. valstybių kūrimas su priklausomybės statuso viršenybe;
3. buvusio suvereno oficialus nepriklausomybės suteikimas ar jos iškovojimas jėga;
4. autonominių ar atskirų „padalintų valstybių“ dalių sustiprėjimas;
5. įvairios sujungimo formos ar susiliejimas į „valstybių sąjungas“ su skirtingu teisiniu statusu⁴⁶.

Du svarbiausieji metodai, pagal kuriuos buvo formuojamos valstybės yra buvusio suvereno oficialus nepriklausomybės suteikimas (devoliucija) ir nepriklausomybės iškovojimas jėga (secesija). Nepriklausomybės suteikimas, turintis pagrindinių valstybių sutikimą, retai sutinka protestus iš tarptautinės bendrijos.

Priešingas metodas – secesija – dažniausiai pasmerktas ir dėl to retai sėkmingas. Egzistuojančios valstybės parodė suprantamą nenorą priimti secesiją⁴⁷. Problemos secesijos atžvilgiu yra akivaizdžios: pagrindinė teisė į secesiją išvestų iš pusiausvyros tarptautinę tvarką. Nuo 1945 m. nepriklausomose valstybėse buvo keli vienašališkos secesijos bandymai. Tačiau labai svarbu pažymėti, kad nepriklausomybės galimybė secesijos keliu buvo sėkmingai panaudota tik kolonijų tautų. Seceonistiniai bandymai, nepatenkantys į kolonijų kontekstą, parodė vieną pagrindinį dėsnį: remiamosios secesija siekiančios nepriklausomybės

⁴⁵ Kohen M.G. *Secession. International Law Perspectives*. – Cambridge University Press, 2006

⁴⁶ Crawford J. *The creation of States in International Law*. – 2nd edn, Clarendon Press, Oxford, 2006

⁴⁷ Kohen M.G. *Secession. International Law Perspectives*. – Cambridge University Press, 2006

valstybės nesulaukdavo tarptautinės paramos ar pripažinimo netgi tais atvejais, kai kiti humanitariniai situacijos aspektai buvo verti dėmesio. *Nei viena valstybė, suformuota po 1945 m. ir nepatenkanti į kolonijų kontekstą, nebuvo pripažinta Jungtinių Tautų dėl pagrindinės valstybės pasipriešinimo.*

Didžioji dauguma naujų valstybių po 1945 m. buvo sukurtos dekolonizacijos principu dorai pasinaudojant tradicine tautos laisvo apsisprendimo teise, palaikančia poreikį gerbti egzistuojančias sienas. Tačiau po 1989 m. TSRS ir Jugoslavijos Respublikos žlugimas pakeitė teisę, grindžiančią nepriklausomybę, ypač išreiškiant tarptautinės bendrijos vaidmenį ir interesus. 1991 m. Europos Tarybos nepriklausomybės pripažinimo deklaracija Rytų Europoje praskynė kelią atsižvelgti į daugelį svarstymo tipų, įskaitant demokratiją, įstatymų, žmogaus teisių ir nusiginklavimo gerbimą.

3.2. Teisiniai pagrindai

Nepriklausomybės teisiniai pagrindai susideda iš praktikos, precedentų ir principų, kurie gali susidėti iš trijų pagrindinių elementų:

1 – tautos apsisprendimas ir teritorinis vientisumas; 2 – efektyvumas ir 3 – pripažinimas. Kiekvienas iš jų apibrėžia svarbų, o kartais ir lemtingą teisės aspektą, bet jų santykinė svarba individualių atvejų atžvilgiu gali keistis. Atreiptinas dėmesys, kad kiekvienas suvereniteto įsteigimas turi kiekvieną elementą, kurių santykinė svarba priklauso nuo konkrečių aplinkybių, todėl abai yra tikslinga juos aiškiai iššifruoti ir glaustai išdėstyti.

3.2.1. Tautų apsisprendimo teisė ir jos ištakos

Nagrinėjant tautų apsisprendimo teisės doktriną ir su ja susijusius tarptautinės teisės principus, pradėti reikėtų nuo nedidelės šio klausimo apybraižos.

Atkreiptinas dėmesys, kad nagrinėjant tautų apsisprendimo teisę lietuvių kalba kyla sunkumų dėl terminijos: abu anglų kalbos žodžiai „nation“ ir „people“ verčiami vienu žodžiu „tauta“. Tačiau prasmės yra šiek tiek skirtingos. Tautų apsisprendimo teisės kontekste (angl. right to self-determination of peoples) paprastai žodis „nation“ reiškia tautą-valstybę. „Peoples“ – tiesiog tam tikrais ilgalaikiais teritoriniais, etniniais, socialiniais ir kultūriniais ryšiais susietą žmonių grupę.

Tautų apsisprendimo teisės aušra – JAV nepriklausomybės deklaracija 1776 m. ir Didžioji Prancūzijos Revoliucija 1789 m., metusi iššūkį Liudviko XIV ir kitų absoliutų maksimai „Valstybė – tai aš“. Būtent JAV nepriklausomybės deklaracijoje ir nuskambėjo: mes, Jungtinių Amerikos Valstijų tauta, nusprendžiame atsiskirti nuo Anglijos karūnos. Mes, tauta, turime teisę keisti valdžią, jeigu ji nevykdo savo pareigų ar piktnaudžiauja galia. Per XIX amžių

imperijų Europoje galutinai išsikristalizavo nacionalinės (tautinės) valstybės idėja, nuvilnijo „tautų pavasaris“.

Tolesnei, jau XX a. tautų apsisprendimo teisės plėtrai ir vėl daug nuveikė amerikietis – JAV prezidentas Woodrow Wilsonas. 1918 m., baigiantis Pirmajam pasauliniam karui, jis pristatė vadinamuosius 14 punktų – planą, kaip turėtų atrodyti naujoji pokarinė Europa⁴⁸. Jis rašė: „...tautiniai siekiai turi būti gerbiami; tautos dabar gali valdyti bei būti valdomos tik jų pačių sutikimu [...] Tai – imperatyvus principas, jį valstybės veikėjai nuo šiol ignoruos savo pačių rizika. [...] Visi konkretūs tautiniai siekiai bus sutinkami su didžiausiu pritarimu, koks įmanomas, nesugrįžtant prie senų ar neįvedant naujų nesantaikos bei antagonizmo elementų, nes jie, tikėtina, laikui bėgant, sugriautų taiką Europoje, o galiausiai – ir visame pasaulyje.“ Rusijos bolševikų vadas Leninas, Rusijos imperiją taikliai pavadinęs „tautų kalėjimu“, taip pat akcentavo tautų apsisprendimo principą – tačiau pirmiausia kaip priemonę plėsti revoliucijos ugnį, t. y. – tautos apsisprendimą nusimesti „buržujų jungą“ ir kurti komunistines diktatūras.

Tačiau idealistiniai W. Wilsono samprotavimai atsimušė į tvirtą europinės realpolitik skydą. Pokarinis pasaulis buvo ciniškai pertvarkytas tik pagal kai kurių tautų tautinius siekius, tiksliau – pagal nugalėtojų padiktuotą „Versalio sistemą“. Lenkams, lietuviams, suomiams, pietų slavams, čekams ir slovakams buvo leista realizuoti savo teisę į apsisprendimą, o iš austrų „tauta“ buvo sukurta per prievartą. Buvusiai Osmanų imperijai priklausiusios teritorijos Artimuosiuose Rytuose buvo „perbraižytos“ taip, kad Palestinoje dar dabar klajoja legenda apie „Churchillio žagsulį“, kai šiam projektuojant teritorijų padalinimą slystelėjo pieštukas⁴⁹.

Teisiniu požiūriu tuometinę kontroversišką tautų apsisprendimo teisės būklę aiškiausiai atskleidė vadinamoji Alandų salų byla⁵⁰. Šios nedidelės salos, gyvenamos švedų, po Pirmojo pasaulinio atiteko naujai Suomijos valstybei. Salų gyventojų nesužavėjo perspektyva būti suomiais, todėl siekė sąjungos su Švedija. Suomiai griežtai reagavo į šias ambicijas ir ginčas galiausiai nukeliavo iki Jungtinių Tautų Organizacijos pirmtako – Tautų Lygos (Sąjungos). Sudarius dvi komisijas, ištyrus padėtį ir tuometinės tarptautinės teisės šaltinius, buvo padaryta išvada: „Pozityvi tarptautinė teisė nepripažįsta tautinių grupių teisės paprastu valios pareiškimu atsiskirti nuo valstybės, kurios dalį jos sudaro. Suteikimas arba atsisakymas suteikti daliai šalies gyventojų teisės nulemti jos politinį likimą plebiscitu ar koku kitu metodu yra išimtinai

⁴⁸ President Wilson's Fourteen Points. Delivered in Joint Session, January 8, 1918. //

http://wwi.lib.byu.edu/index.php/President_Wilson%27s_Fourteen_Points . Prisijungimo laikas: 2009-05-10.

⁴⁹ Žilinskas J. Kosovo mazgas. 2008-04-30, V, Verslo klasė, Nr. 5, P. 31.

<http://archyvas.vz.lt/news.php?strid=1002&id=1014252> . Prisijungimo laikas: 2009-05-15.

⁵⁰ Decision of the Council of the League of Nations on the Åland islands including Sweden's protest. 1921. // League of Nations Official Journal. http://www.kultur.aland.fi/kulturstiftelsen/traktater/eng_fr/1921a_en.htm . Prisijungimo laikas: 2009-05-15.

valstybės suvereniteto požymis.“ Nesulaukiosios „motininės valstybės“ palaiminimo norinčios atsiskirti valstybės negali daryti jokių apsisprendimų, nes kitoje išvadoje nurodyta: „Pripažinti kalbinėms ar religinėms mažumoms [...] teisę atsiskirti [...] vien dėl to, kad jos to nori [...], reikštų sugriauti valstybėje tvarką bei stabilumą ir duoti kelią anarchijai tarptautiniame gyvenime; tai [...] nesuderinama su pačia valstybe kaip teritoriniu ir politiniu vienetu.“ Kita vertus, toje pačioje byloje buvo akcentuota, kad Suomija privalo suteikti garantijas Alandų salų gyventojams, kaip tautinei mažumai – gerbti jų kalbą, kultūrą, papročius, sudaryti politinio atstovavimo sąlygas (iki šiol antroji valstybinė kalba – švedų).

Antrasis pasaulinis karas sugriovė Versalio sistemą ir jos sukurtą europinę architektūrą. Dviejų totalitarinių režimų valstybių vadovai ir Hitleris, ir Stalinas mėgo remtis tautų apsisprendimo principu. Pirmasis – vienydamas „žydų pramonininkų“ parklupdytą ir sudarkytą Vokietiją, antrasis – tankais suburdamas delegacijas, parvežančias Stalino saulę toms „apsisprendusioms“ tautoms, kurioms „į laisvę [...] Leninas nušvietė kelią“⁵¹.

Jungtinių Tautų Organizacijos (JTO) Chartijoje I skyriaus 1 straipsnio 2 paragrafe įtvirtinta, kad vienas iš organizacijos tikslų – „plėtoti draugiškus tautų santykius, grindžiamus tautų lygiateisiškumo ir laisvo apsisprendimo principu, taip pat imtis kitų reikiamų priemonių visuotinei taikai stiprinti“. 1960 m. JTO Generalinė Asamblėja patvirtino deklaraciją „Dėl nepriklausomybės suteikimo kolonijinėms šalims ir tautoms“ – pabrėžiama šių tautų apsisprendimo teisė⁵². 1966 m. priimtuose Tarptautiniuose žmogaus teisių paktuose yra vienodas straipsnis, kuris nurodo, kad visos tautos turi teisę į apsisprendimą, o valstybės privalo skatinti šios teisės realizavimą ir gerbti šią teisę. 1970 m. JTO Generalinė Asamblėja patvirtina „Deklaraciją dėl tarptautinės teisės principų, liečiančių draugiškus valstybių santykius ir jų bendradarbiavimą pagal Jungtinių Tautų Organizacijos Chartiją“⁵³. Tarp šių principų – ir tautų apsisprendimo principas, taip pat pabrėžiama, kad visos tautos turi teisę laisvai apsispręsti, be išorinio poveikio, dėl savo politinio statuso ir siekti savo ekonominio, socialinio ir kultūrinio vystymosi, o kiekviena valstybė turi gerbti tautų apsisprendimo teisę ir susilaikyti nuo bet kokios prievartos, kuri atimtų šią teisę.

Remiantis šiuo dokumentu, tautos apsisprendimas gali pasireikšti siekiu sukurti savo valstybę (vadinamoji išorinio apsisprendimo teisė) arba gyventi drauge su kitomis tautomis valstybėje ar siekti autonomijos (vadinamoji vidinio apsisprendimo teisė). 1977 m. priėmus

⁵¹ Žilinskas J. Kosovo mazgas. 2008-04-30, V, Verslo klasė, Nr. 5, P. 31. //

<http://archyvas.vz.lt/news.php?strid=1002&id=1014252> . Prisijungimo laikas: 2009-05-15.

⁵² UN General Assembly. Resolution adopted by its fifteenth session. 20 September 1960. //

<http://www.un.org/documents/ga/res/15/ares15.htm> . Prisijungimo laikas: 2009-05-19.

Ženevos konvencijų dėl karo aukų apsaugos Pirmą papildomą protokolą dėl ginkluoto konflikto aukų apsaugos, netiesiogiai buvo patvirtinta kolonizatorių, svetimšalių ar rasistinių režimų engiamų tautų, siekiančių įgyvendinti apsisprendimą, teisė naudoti ginkluotą jėgą pripažinus tokias tautas teisėta ginkluoto konflikto šalimi. Aukščiausioji tarptautinio teisingumo institucija – JTO Tarptautinis Teisingumo Teismas – Namibijos ir Vakarų Sacharos bylose taip pat nurodė, kad tautų laisvo apsisprendimo principas yra viena iš fundamentalių tarptautinės teisės normų (*jus cogens*) ir jos laikytis privalo visos valstybės.

Praktikoje šios teorijos įgyvendinimas „apaugo“ gausybe saugiklių ir patikslinimų. tarptautinė bendruomenė labiausiai susirūpino tautų apsisprendimu tų tautų, kurios jau kelintą amžių kentė kolonizatorių spaudą ir niekada neturėjo savo valstybės. Būtent ten ir nukrypo pokarinis tautų apsisprendimo principo smailgalys – pajudėjo juodasis žemynas (ir tuoj pat paskendo kruviniuose konfliktuose). Kitų tautų, įskaitant ir tuo metu okupuotas Baltijos tautas, apsisprendimas buvo negalimas, nes tautų apsisprendimo principo stabdys ir atsvara buvo valstybių teritorinio vientisumo principas, įtvirtintas toje pačioje JTO Chartijoje, Principų deklaracijoje ir kituose tarptautiniuose dokumentuose. Tai reiškia, kad tautų apsisprendimo principas jokiu būdu neturi būti suprantamas ir pasitelkiamas kaip įrankis kėsintis į valstybių teritorinį vientisumą, jei pastarosios laikosi tautų apsisprendimo ir lygybės principo, atstovauja visiems savo gyventojams nepriklausomai nuo jų rasės, spalvos ar pažiūrų. Taigi pirmiausia reikėtų tenkintis vidinio apsisprendimo teise.

Remiantis šiais principais, vienai tautai atsiskirti nuo jau susiformavusios valstybės buvo nelengva. Ir tarptautinė praktika iki šiol žino vos keletą sėkmingų atsiskyrimo pavyzdžių, kurie pakankamai prieštaringi. Bangladešas – jo „atsiskyrimą“ nuo Pakistano labai efektyviai pagreitino esminė karinė Indijos parama. Singapūras – vos realizavęs savo teisę į apsisprendimą kaip buvusi Portugalijos kolonija, įstojo į Malaizijos federaciją, o po dvejų metų pasitraukė ir iš jos. Vienas paskutinių pavyzdžių – Rytų Timoras, tarpininkaujamas JTO galutinai išsilaisvinęs iš Indonezijos brutalių okupacijos 2002 m. Galima teigti, kad šioms valstybėms tiesiog pasisekė, nes, pvz., tokia teisė buvo paneigta Biafrai (siekė atsiskirti nuo Nigerijos), Katangai (siekė atsiskirti nuo Demokratinės Kongo Respublikos) – remiantis teritorinio vientisumo argumentu.

1998 m. rugpjūtį Kanados aukščiausiasis teismas sprendė klausimą dėl prancūzakalbio Kvebeko provincijos noro atsiskirti nuo Kanados⁵⁴. Nagrinėjimas buvo vykdomas su tikslu gauti atsakymus į tris pagrindinius klausimus:

⁵³ UN General Assembly. Resolution adopted during its twenty-fifth session. 24 October 1970. // <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/348/90/IMG/NR034890.pdf?OpenElement> . Prisijungimo laikas: 2009-05-29.

⁵⁴ Reference re Secession of Quebec, [1998] 2 S.C.R. 217, Section 53 of the *Supreme Court Act*, R.S.C., 1985, c. S-26; Reference by the Governor in Council concerning certain questions relating to the secession of Quebec from

1. Ar galima pagal konstitucinę teisę vienašališkai pasiekti Kvebeko nuo Kanados secesiją?

2. Ar galima pagal tarptautinę teisę vienašališkai pasiekti Kvebeko nuo Kanados secesiją? Ar tarptautinės teisės tautos laisvo apsisprendimo teisė suteikia galimybę pasinaudoti ja vienašališkai?

3. Nacionalinės ir tarptautinės teisių kolizijos atveju, kuri iš jų sprendžiant Kvebeko nuo Kanados secesijos klausimą turėtų viršenybę?

Aukščiausiasis Kanados teismas priėjo prie kelių svarbių išvadų:

Pirma, tarptautinė teisė neabejotinai garantuoja kiekvienai tautai vidinio apsisprendimo teisę.

Antra, iki šiol neaišku, ar tarptautinė teisė leidžia vienašališką tautos atsiskyrimą nuo valstybės, jei pastaroji nesutinka, netgi jei tautai nesuteikiamos tinkamos vidinio apsisprendimo galimybės.

Tęsiant tautos ir apsisprendimo teisės nagrinėjimą, būtina apibrėžti, kas yra tauta, turinti apsisprendimo teisę.

Deja, vieningos nuomonės šiuo klausimu arba aiškaus ir visus tenkinančio apibrėžimo tarptautinėje teisėje nėra. Įvairūs autoriai išskiria keletą svarbių bruožų. Pirmiausia, tautą apibūdina bendra religija, rasė, etniškumas, kultūra, istorija, kalba, gyvenamoji teritorija, net „bendra lemtis“ ar „tautos dvasia“. Antra, jos narių vidinis supratimas, kad jie priklauso vienai tautai. Tad tauta šiame kontekste – gana lanksti ir netgi šiek tiek dirbtinė sąvoka, ypač jeigu prabylama apie jos sinonimus – „teritorinį sociumą“ ar „politinę tautą“. Taip pat tautą būtina atskirti nuo „tautinės mažumos“, t. y. – tautos dalies, gyvenančios kitos valstybės teritorijoje. Tautinės mažumos išorinio apsisprendimo teisės neturi – to neginčija niekas. Tačiau nėra aišku, kur yra linija, leidžianti teigti, kad, pvz., Vilnijos lenkai – tik tautinė mažuma, o ne Vidurio Lietuvos lenkų tauta, nejaugi tai – pasižiūrėjimas, ar toji tauta turi „savo“ tautinę valstybę, o kas yra tautinė valstybė XXI a. pradžioje, lieka tik klausimais.

3.2.2. Efektyvumas

Efektyvumo principas tarptautinėje teisėje atlieka nepakeičiamą vaidmenį. Jis atsispindi valstybių kūrime atkaklumu, kad valstybingumas apima keturių elementų egzistavimą: teritorija, tauta, efektyvi vyriausybė ir gebėjimas užmegzti ryšį su kitomis valstybėmis. Kadangi pirmi du ir ketvirtas yra pakankamai aiškūs, trečiasis kriterijus – efektyvi vyriausybė – kartais apima sudėtingesnę vertinimą. Bet kuriuo atveju teisėtas vyriausybės pavadinimo atsiradimas turi

Canada, as set out in Order in Council P.C. 1996-1497, dated the 30th day of September, 1996.
<http://csc.lexum.umontreal.ca/en/1998/1998scr2-217/1998scr2-217.html> . Prisijungimo laikas: 2009-11-11.

gebėti palaikyti teisėtvarką ir kontrolę visoje deklaruotoje teritorijoje. Taigi „efektyvumas“ apima ne tik poreikį gerbti nustatytus faktus. Jei pasikliauti praktika nuo 1920 metų, tik efektyvi vyriausybė gali atlikti pareigą kiekvienos valstybės teritorijos ribose apginti kitų valstybių teisės, tokias kaip vientisumo ir neliečiamumo, kartu su teisėmis, kurias kiekviena valstybė gali deklaruoti savo piliečiams užsienio teritorijoje.

Dekolonizacijos metu nepakankamas dėmesys, skirtas efektyvumui, dažnai pasireiškė silpnose ar nesėkmingose valstybėse, ypač Afrikoje. Aplinkybė, pažyminti valstybės nutolimą nuo efektyvumo, yra tai, kad naujos valstybės yra bejėgios garantuoti pagarbą tarptautinei teisei⁵⁵. Todėl efektyvumo reikalavimas yra užtikrinanti priemonė, kad nauja valstybė yra gyvybinga ir galinti nepertraukiamai ir patikimai garantuoti tarptautinės teisės įgyvendinimą savo teritorijoje. Praktikoje efektyvumas dažnai rodomas kitų valstybių noru pradėti sandorius su svarbios teritorijos vyriausybe. Tokiu būdu efektyvumas susilieja su trečiu teisiniu aspektu, vadinamu pripažinimu.

3.2.3. Pripažinimas

Pripažinimas suteikia mechanizmą, per kurį priimama tam tikra teisinė valstybė. Oficialus pripažinimo aktas atlieka dvi teises funkcijas:

1. nustato valstybingumo egzistavimą;
2. sudaro pagrindą oficialių santykių atsiradimui, apimant diplomatinius ir sutarties santykius.

Iš principo valstybės būties pripažinimas, kai valstybė nesukuria valstybingumo, tik deklaruoja jos egzistavimą⁵⁶. Tačiau būtis, kuri nesulaukia tarptautinio pripažinimo, negali veikti kaip valstybė. Tokiu būdu net jei valstybingumas ir numatytas būti pristatomas nedelsiant, kai tenkintinos visos valstybingumo sąlygos (teritorija, tauta, vyriausybė, gebėjimas užmegzti ryšį su kitomis valstybėmis), šių sąlygų buvimą kitomis valstybėmis pripažinimas praktikoje yra lemtingai svarbus. Sienos linijos atveju, tokiu kaip mini-valstybių ar secesiška kovojančių ar besitęsiantys teritoriniai ginčai, kitų valstybių pripažinimas netgi gali turėti rezultatui lemtingą efektą. Be to, pripažinimas atlieka vaidmenį, kai teritorinė galia remiasi pažeidžiant tarptautinę teisę, pvz., nepriklausomos valstybės šiauriniame Kipre 1983 m. atvejis, kuri buvo sukurta Turkijos valdžios institucijų invazijos metu. Tokiuose atvejuose nepripažinimas, ypač JT Saugumo Tarybos Rezoliucijos pagrindų nepripažinimas, yra lemtingas efektyvaus valstybingumo būties netekimui.

Išorinių jėgų valstybingumo pripažinimo aktų svarba gali būti iliustruojama TSRS ir JSFR žlugimo proceso pavyzdžiais. 1991 m. gruodžio 16 d. Europos Komisija priėmė

⁵⁵ Kreijen G. *State Failure, Sovereignty and Effectiveness*. – Leiden, 2003

„Deklaraciją dėl naujų valstybių Rytų Europoje ir Tarybų Sąjungoje pripažinimo rekomendacijų“ ir ją papildančią „Jugoslavijos deklaraciją“. Europos Komisijos pripažinimo rekomendacijos parodė tarptautinės bendrijos jėgos daryti įtaką kovos dėl laisvo apsisprendimo ir valstybingumo rezultatams pavyzdį. Europos Komisija nustatė sąlygas, kaip naujos valstybės turi būti organizuotos ir laikė, kad politinės sąlygos turi atlikti lemtingą vaidmenį. Apskritai nauja teisė, atsirandanti po 1989 m. įvykių, reikšmingai pažymėjo pripažinimo reikšmę suteikiant ar atmetant valstybingumą.

3.3. Galimi konfliktų sprendimo būdai

Tarptautinės teisinės sistemos pamatai taip, kaip ir Jungtinių Tautų pagrindas yra visų valstybių nepriklausoma lygybė (JT Chartijos 2 (1) str.). Tai interpretuojama taip, kad valstybių sutikimas reikalaujamas tam, kad jos prisiimtų naujus teisinius įsipareigojimus ar susilpninti jų turimas teises. Siekiant išspręsti ginčus dėl jų teisių ir pareigų, valstybės turi susitvarkyti su ginčiais taikiai (JT Chartijos 2 (3) str.). Pagal Chartijos 33 straipsnį šalys bet kurį ginčą, kuris kelia grėsmę tarptautinės taikos ir saugumui palaikymui, turi „pirmiausiai ieškoti sprendimo derybų, teiravimosi, tarpininkavimo, arbitražo, teisinio sureguliuavimo [...] keliu ar kitais taikiomis priemonėmis pagal jų pačių pasirinkimą“. Šie principai buvo pakartoti 1975 m. Helsinkio baigiamajame akte.

Pagrindinis įsipareigojimas vesti derybas atitinka valstybių praktiką: su didžiaja ginčų dauguma susitvarkoma tiesioginėmis derybomis tarp tiesiogiai susirūpinusių šalių. Ši praktika taip pat apima teritorinius ginčus ir valstybių kūrimą; derybos ir susitarimas aprašyti kaip svarbiausieji metodai, pagal kuriuos formuojamos naujos valstybės. Tarptautinis Teisingumo Teismas taip pat pripažino suderinto derybų metu sprendimo, susijusio su valstybių steigimu, svarbą.

Išvada: secesijos, nepatenkančios į kolonijinį kontekstą, atmetimas

Pateikta argumentacija rodo, kad nepriklausomybės esybės siekis yra teisėtai kontroliuojamas trimis sumetimais:

1. Apjungtu laisvo apsisprendimo ir teritorinio vientisumo principu;
2. Poreikio garantuoti efektyvumą tam tikros egzistencijos svarba;
3. Įvairių valstybių ir tarptautinių organizacijų politikos pripažinimu.

Šių sumetimų vaidmens atlikimas aktualiomis aplinkybėmis skiriasi praktinio, istorinio ir ideologinio kiekvienos situacijos aspektų atžvilgiu. Dekolonizacijos metu tautos apsisprendimo teisė buvo suprantama, kaip kolonijos esybės nepriklausomybės siekis, dažnai be didelės pagarbos politinės tvarkos efektyvumui vietoje. Labai svarbu paminėti, kad nuo 1989 m.

⁵⁶ Oppenheim. International Law. – vol. 1, 1st end, 1905

nekolonijinės situacijos buvo traktuojamos kaip didelio masto *sui generis* jų nuopelnų pagrindu. TSRS žlugimas iš esmės įvyko pagal susitarimą, apibrėžiantį buvusių tarybinių respublikų teritorijų ribas. Tokie atvejai, kaip Namibija, Rytų Timoras ir JSFR žlugimas, išryškino tarptautinės bendrijos, ypač JT Saugumo Tarybos, vaidmenį. Taip pat JSFR žlugime svarbų vaidmenį atliko Europos Komisija: viena vertus, svarbūs principai buvo poreikis gerbti senas tarptautines sienas, kita vertus, pagarba įvairioms taisyklėms ir mažumų apsaugai, teisėms ir taikiems sutvarkymams.

Nepaisant to, tarptautinės bendrijos sureikšmintas vaidmuo ir išryškinimas padėjo politiniams sumetimams grindžiamiems kiekvieno atvejo analizei, niekas nepakeitė fakto, kad teise grindžiama nepriklausomybė – *in toto* ar atskirai paimtas normų pagrindas – be kolonialinio konteksto nesukuria į priekį vienašališkos secesijos teisės. Netgi tuo atveju, kai seceonistinė būtybė džiaugiasi plačia *de facto* nepriklausomybe nuo centrinės valdžios. Vietoj to, laisvo apsisprendimo teisė surado savo realizavimą pasirusošimų, kurie palaiko teritorinį vientisumą. Tokia praktika sustiprinta suderintų sprendimų sureikšminimu tarptautinėje teisėje.

Teisės taikymas Abchazijos ir Pietų Osetijos atžvilgiu

Remiantis besitęsiančia teisės, taikomos valstybingumo nustatymo atveju, analize, yra galimybė apibrėžti tam tikras išvadas, susijusias su Abchazijos ir Pietų Osetijos teisine padėtimi bei vienašališkos secesijos deklaracija, padaryta dviejų būtybių. Šiame procese turi būti įvertintos dvi pagrindinės turimos mintyse problemos.

Pirma, teise grindžiamas tautos laisvas apsisprendimas nesuteikia ir niekada nesuteikdavo „automatiškai“ absoliučiai taikomų standartų normos. Jį greičiau sudaro sumetimų, rodančių į skirtingas puses, ir išryškintos kiekvieno atskiro atvejo įvairovės mišinys. Praktiškai tai reiškia, kad kartais visiškos politinės nepriklausomybės deklaravimas vertinamas kaip labai svarbus (praktiškai tik kolonijiniame kontekste), kitais laikais jo išryškinimas siejamas su specifinių skundų, kultūrinių ir regioninių autonominių pasirusošimų, mažumų teisių režimų, nacionalinėse institucijose atstovavimo ar dalinių įstatyminių reformų, dažnai vykdomų tarptautinių institucijų, nagrinėjimo keliu. Tokiems instituciniams sprendimams nėra *a priori* apribojimų.

Antra, esminės kontekstinės determinantės yra, viena vertus, labai stiprus jėgos panaudojimo draudimo argumentas šiuolaikinėje tarptautinėje teisėje ir tarptautinės bendrijos (Jungtinių Tautų) dalyvavimo augimas suderintų sprendimų pasiekimo procese. Kita vertus, teritorinio suvereno nuostata – ar ji yra atvira rimtoms deryboms dėl tautos laisvo apsisprendimo – taip pat yra svarbi.

Įsipareigojimas taikiai išspręsti ginčus pagal JT Chartiją taikomas visoms šalims. Gruzija kaip tokia yra įsipareigojusi rimtai priimti laisvo apsisprendimo deklaracijas, padarytas Abchazijos ir Pietų Osetijos, ir turi rodyti pasiruošimą patalpinti juos į Konstituciją. Taip pat, deklaruojantys atstovai turi būti atviri suderėtiems sprendimams. Pasitaiko, kad tai nevisada būna taip. Pavyzdžiui, 2001 metais JT Saugumo Taryba pavadino „būtent Abchazijos atžvilgiu imtis neatidėliotinų priemonių tam, kad galima būtų judėti iš aklavietės⁵⁷. Vienašališkam sprendimui nėra teisėto kelio nei vienai iš šalių. Darant išvadą, pažymėtina, kad bet kuris sprendimas, kuris apimtų bet kurios šalies jėgos panaudojimą ar grėsmę, negali sukurti teisinio pagrindo ir tikriausiai nebus pripažintas tarptautinės bendrijos⁵⁸.

Tarptautinis Teisingumo Teismas labai aiškiai pasisakė dėl fakto, kad tautų laisvo apsisprendimo teisė šiandien yra *erga omnes* teisė⁵⁹. Jos gali kreiptis į visus narius ir tarptautinę bendriją. Visos valstybės šaukiamos gerbti ją. Abchazijos ir Pietų Osetijos atstovai suformulavo savo secesijos deklaracijas pagal laisvo apsisprendimo teisę. Šios deklaracijos teisinis galiojimas ir aplinkybės taip pat turi omenyje ir tai, kaip jau buvo išdėstyta, kad efektyvumo ir pripažinimo principai tarptautinės bendrijos turi būti išaiškinti:

Kaip „principas“, kaip buvo pažymėta, „tautos laisvas apsisprendimas nėra induktyvus, specifinių normų suma, o pagrindinių tarptautinės bendrijos vertybių, nustatančių atsižvelgimą į neeksploatavimą ar dominavimą, formuluotė“⁶⁰. Kitais žodžiais, netgi kaip svarbus teisinis principas laisvas apsisprendimas yra abstraktus ir politiškai apkrautas. Atsižvelgiant į tai, brėžti tiksliai išvadas kiekvienai situacijai yra komplikotas ir jautrus reikalas. Situacijos, kai šiuo principu galima remtis, yra akivaizdžios priespaudos, nukreiptos į apibrėžtą žmonių esybę, egzistavimas.

Tokiais atvejais, kai pagrindinė valstybė pasireiškia priespaudos elgesiu ir nėra tikimybės, kad veiks kiti pasiruošimai, išskyrus visiškos nepriklausomybės, secesija gali būti vertinama, kaip galima alternatyva. Praktikoje tai buvo viso kolonializmo viršuje, kuris kildino tokią priespaudą⁶¹. Kol kas, netgi kai abi šalys išprovokavo ginkluotus konfliktus ar buvo

⁵⁷ UNSC Resolution 1339 (2001), 31 January 2001.

⁵⁸ Yra keletas pavyzdžių (Pietų Rodezija 1965-1979, Šiaurės Turkijos Kipro Respublika 1983-š. m., Irakas 1990, JSFR žlugimas), kuriuose JT Saugumo Taryba ypatingai dar kartą patvirtino valstybių įsipareigojimą nesuteikti teisinio statuso situacijoms, pavojingoms neteisėtu jėgos panaudojimu. J. Dugard, *Recognition and the United Nations*. Grotius Publications Ltd, Cambridge, 1987.

⁵⁹ Žr. *East Timor (Portugal v. Australia)*, Judgement, I.C.J. Reports 1995, p. 102; *Legal Consequences Of The Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory (Advisory Opinion of 9 July 2004)*, I.C.J. Reports 2004, para 88.

⁶⁰ Märta C. Johanson, *Self-Determination and Borders. The Obligation to Show Consideration for the Interests of Others*. Akademi University Press, 2004.

⁶¹ Tačiau agresyvus jėgos panaudojimas prieš deklaruojančią esybę tokiose situacijose kaip Bangladešas, Rytų Timoras, Kroatija ir Bosnija-Hercegovina, paruošė dirvą pilnos nepriklausomybės, kaip vienintelės galimos alternatyvos, pripažinimui.

įtrauktos į juos, nebuvo tokios priespaudos, vykdomos Gruzijos valdžios, elgesio įrodymų, kurie teisiškai pagrįstų išskirtinį visišką nepriklausomybės sprendimą. Atvirksčiai, pasirodo, visos šalys yra įtrauktos į agresyvų elgesį viena prieš kitą ir prieš etnines kaimynines grupes. Šiuo atveju deklaruojančios esybės per jų pačių elgesį kenkia savo visišką nepriklausomybės deklaracijai.

Kaip buvo minėta, klausimas, kas yra „tauta“, turinti laisvo apsisprendimo teisę labai diskutuojamas tiek tarptautinėje teisėje, tiek jurisprudencijoje. Nėra objektyvaus kriterijaus šiuo atžvilgiu. Kartais kriterijus pateikiamas ir taikomas kaip apibrėžiantis „tautą“ elementas, kuris apima kilmę, religiją, istoriją, kalbą ir teritoriją. Tačiau, nors visi šie ženklai yra svarbūs, nei vienas iš jų automatiškai nelemia teisiniu aspektu „tautos“ egzistavimo. Bendra kalba ar religija kartais gali paremti nacionalinės tapatybės esmę, kartais – ne. Tokių kriterijų skystumas rodo į faktą, kad sociologiniame ir istoriniame kontekste buvimas „tautos“ dalimi apima sentimentus ar psichologinius „jausmus“ dėl priklausomybės kažkokiai didesnei esybei. Bet tarptautinė teisė nesuteikia ir negali suteikti tokios teisės subjektyvių „jausmų“ pagrindu, o siekia padaryti juos konkrečiais su nuorodomis į objektyvų kriterijų. Taip yra, kad šiame taške teisinis principas „efektyvumas“ įgauna savo svarbą. Labai svarbu yra tai, ant kiek Abchazija ir Pietų Osetija yra „efektyvios“ ar „realios“ kaip laisvo apsisprendimo esybės⁶².

Nepriklausomybės modelių analizė parodo, kad nei viena valstybė, suformuota po 1945 m. ir nepatenkanti į kolonijų kontekstą, nebuvo pripažinta Jungtinių Tautų dėl pagrindinės valstybės pasipriešinimo, t. y. prioritetas buvo suteikiamas teritoriniam vientisumui, o ne tautų apsisprendimo teisei. Valstybės teritorinio vientisumo principas buvo laikomas pagrindiniu principu, o tautų apsisprendimo teisės principas buvo iš esmės įteisintas tam, kad būtų išspręstas kolonijinių valstybių klausimas.

Apibendrinant tai, darytina išvada, kad konfliktiniai Gruzijos regionai nepatenka į šių modelių ratą ir jų secesijos galimybė atmetama. Be to, nagrinėjant konkretų konfliktą Pietų Osetijoje ir vėlesnį šių regionų atskyrimą, kalbėti reikėtų ne apie secesiją, o apie šių regionų atskyrimą panaudojant karinę jėgą. Taip pat mano ir Ž. P., kuris konstatuoja: „Jos niekada neatsiskyrė nuo Gruzijos, o buvo atskirtos karine jėga.

Išvada būtų galutine, jei tarptautinė bendruomenė nepripažintų Kosovo nepriklausomybės. Neatlikus Kosovo atvejų analizės tyrimas nebūtų objektyviu, todėl kitas skyrius skirtas būtent šiam uždaviniui išspręsti.

⁶² Koskenniemi M. National Self-Determination Today: Problems of Legal Theory and Practice. 43 International and Comparative Law Quarterly, 1994. Summers J. People and International Law. How Nationalism and Self-Determination Shape a Contemporary Law of Nations. The Hague, Brill, 2007.

4. KOSOVO NEPRIKLAUSOMYBĖ IR JOS INTERPRETACIJA

4.1. Kosovo nepriklausomybė

Nagrinėjant Kosovo nepriklausomybės klausimą kyla problema dėl tų pačių dviejų tarptautinės teisės principų – laisvo tautų apsisprendimo teisės ir pagarbos valstybės teritoriniam vientisumui – santykio. Serbija, Rusija ir nuo baskų separatistų išpuolių kenčianti Ispanija laikosi pozicijos, kad valstybės teritorijos dalies atsiskyrimas be tos valstybės sutikimo yra negalimas jokių atveju.

S. N. teigia, kad Kosovo nepriklausomybės paskelbimas ir jos pripažinimas vis dar išlieka „karšta vieta“ regione. Toks problemos sprendimas, kai aplinkui lieka pakankamai daug nepatenkintų sprendimu, yra trapus ir gana pavojingas darinys.

Kita vertus, galimas ir kitas požiūris atsižvelgiant į 1970 m. Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos Tarptautinės teisės principų deklaraciją. Joje ginamas teritorinis vientisumas tų valstybių, kurios gerbia tautų apsisprendimo teisę ir turi vyriausybę, atstovaujančią visiems tos teritorijos žmonėms⁶³.

Po Kosovo precedento buvo prisiminta, kad ir be Kosovo albanų (save vadinančių kosovarais) yra teritorinių etnosų, tautinių judėjimų, norinčių pabėgti iš valstybių, kurioms formaliai priklauso. Vertindami kosovarų teisę vienašališkai pasitraukti iš Serbijos ir įkurti savo valstybę, turime atsakyti į aptartus tarptautinės teisės keliamus klausimus. Pirma, ar kosovarai laikytini tauta, o ne Serbijoje gyvenančia albanų tautine mažuma, antra, ar jiems sudarytos vidinio apsisprendimo sąlygos. Tik į pirmą klausimą atsakius teigiamai, o į antrą – neigiamai, mes galime kalbėti apie teisėtą *stricto sensu* tarptautinės teisės požiūriu Kosovo valstybės sukūrimą.

Atsakyti į pirmąjį klausimą nėra lengva. Paprastai, jeigu tauta turi savo valstybę, yra laikoma, kad ji savo apsisprendimo teisę įgyvendino, o kiti tos tautos atstovai, išsibarstę po gretimas valstybes, vadinami tautinėmis mažumomis. Kosovarai niekada neginčijo, kad jie yra albanai, o albanų valstybė – Albanija. Būtent šios pozicijos laikosi Rusija, Kinija ir kitos Kosovo nepriklausomybės priešininės. Tačiau, tautos samprata tarptautinėje teisėje nėra tokia jau tiesioginė. Žvelgiant į sudėtingą Kosovo istoriją, darytina išvada, kad Kosovo albanai seniai save suvokė kaip etnosą, pirmiausia aiškiai besiskiriančių nuo kitų buvusios Jugoslavijos etnosų – daugiausia slavų. Tačiau, pvz., pirmasis Kosovo albanų bandymas įgyvendinti apsisprendimo teisę fiksuotas 1912 m., kai Kosovas nusiuntė savo atstovus į Albanijos Nacionalinę Asamblėją, o ten šie balsavo už Albanijos ir Kosovo – kaip naujos valstybės – nepriklausomybę. Italijos

⁶³ Žalimas D., Kosovas įaudrino Europą. Parama Kosovui: politiškai suprantama, teisiškai diskutuotina. http://www.europedirect.lt/go.php/lit/Kosovas_iaudrino_Europa/522. Prisijungimo laikas: 2009-11-12.

okupantų sumanytas „Didžiosios Albanijos“ projektas Kosovą taip pat traktavo kaip Albanijos dalį. Tačiau būtent Jugoslavijos Socialistinės Federacinės Respublikos periodu (1945–1990 m.) jugoslavai padarė taip, kad Kosovas Jugoslavijos kontekste būtų aiški teritorija su „skirtinga kultūra“. Apie tai byloja ir turėta ir vis stiprėjusi krašto autonomija nuo 1960 m. iki 1990-ųjų. Tuo metu kosovarai aktyviai siekė respublikos statuso Jugoslavijos sudėtyje, nes pagal Jugoslavijos Socialistinės Federacinės Respublikos konstituciją formaliai kraštas priklausė Serbijos Socialistinei Respublikai (analogišką statusą turėjo ir Vojvodinos sritis). 1990 m. padėčiai pablogėjus dėl diskriminacinės ir nacionalistinės Slobodano Miloševićiaus politikos, Kosovas pirmą kartą paskelbė nepriklausomybę, bet jos niekas nepripažino, išskyrus Albaniją.

Tautos sąvoką galima interpretuoti gan įvairiai, o tai sukelia tam tikrų neaiškumų. Tačiau galima daryti bent vieną prielaidą: buvusios Jugoslavijos valstybės kontekste kosovarai buvo gana aiškus teritorinis ir kultūrinis etnosas, pasižymintis skirtinga istorija, kultūra, religija ir kt. Ir jo apsisprendimo teisės realizavimo siekiai, ypač Jugoslavijos laikotarpiu, vis dėlto buvo gerokai ryškesni nei paprastos tautinės mažumos.

Antrasis klausimas, atrodytų, yra jau ne vieną kartą atsakytas. Kosovarų istorija – tai nesibaigiančios serbų priespaudos istorija. Nuo pat Kosovo mūšio 1389 m., kai Balkanus nukariavo Osmanų imperija, Kosovo albanai jugoslavų buvo vertinami kaip atėjūnai, svetimi, turkų parankiniai, be to – musulmonai. Albanai tapdavo ir nacionalistinių sąmokslų teorijų, ir Vakarų valstybių racionalistinių sumetimų įkaitais. Jugoslavijos Karalystė, sukurta tarp Pirmojo ir Antrojo pasaulinių karų, norėjo Kosovo albanus išstumti į Turkiją. Po Antrojo pasaulinio karo kosovarai autonomiją gavo tik 1960 m., ir tai – Serbijos, o ne Jugoslavijos sudėtyje. 1990 m. jie tapo Slobodano Miloševićiaus nacionalistinės retorikos ir politikos pagrindiniu objektu, ji 1998 m. išsiliejo į atvirą ginkluotą susidūrimą tarp Kosovo išlaisvinimo armijos ir Serbijos ginkluotųjų pajėgų. Tačiau laikyti kosovarus tik bejėgėmis aukomis taip pat nėra teisinga. Vos gavę progą, jie visada atsिमokėdavo serbams ne ką menkesniu mastu. Ciniškai kalbant, Kosovo albanų ir serbų santykiai – įprastinės Balkanų tautų katilo tarpusavio pjautynės.

Vis dėlto įvykiai, prasidėję nuo 1990 m. krašto autonomijos panaikinimo, tikrai kelia klausimų, ar iš kosovarų nebuvo atimta vidinio apsisprendimo teisė. Mat po 1990 m. buvo panaikintos Kosovo politinės institucijos, išformuota asamblėja (regioninis parlamentas) ir krašto vyriausybė. Didžiąjai daliai Kosovo pramonės esant valstybės nuosavybe, darbuotojai albanai buvo įvairiai diskriminuojami, siekiant priversti palikti darbo vietas. Jugoslavijos pajėgos ir policija pakeitė iki tol daugiausia iš albanų sudarytas policijos pajėgas, išsklaidyta albanus protegavusi Kosovo komunistų partija. Kentė ne tik politinė, bet ir kultūrinė Kosovo autonomija. Nutrauktas vienintelio albanų kalba leidžiamo laikraščio leidimas, uždraustos televizijos ir radijo

transliacijos albanų kalba. Iš albanų kalbos buvo atimtas oficialios kalbos statusas provincijoje, o iš Prištinos universiteto, laikyto albanų nacionalizmo židiniu, atleista daug dėstytojų, pašalinta studentų. Mokykloms albanų kalba buvo sudarytos daug prastesnės veiklos sąlygos, o albanų mokiniai atskirti nuo serbų. Radikalėjant kosovarų pasipriešinimui ir jam peraugus į atvirą ginkluotą kovą, serbų ginkluotosios pajėgos pradėjo etninį valymą. Šis buvo nutrauktas tik 1999 m., kai įsikišo NATO ir Kosovą pavertė Jungtinių Tautų protektoratu. Viena vertus, šie faktai grindžia teiginį, jog Kosovo gyventojų teisė į apsisprendimą buvo suvaržyta taip, kad jie įgijo teisę vienašališkai atsiskirti nuo juos engusios Serbijos pažeisdami pastarosios teritorinį vientisumą. Kita vertus, tai vyko 1990–1999 metais, jau prabėgo 10 metų ir tarptautinėmis pastangomis kosovarų vidinė apsisprendimo teisė buvo sutvarkyta. Šiuo periodu albanų Kosove tikrai niekas nepersekiojo, o kosovarai serbus etniškai „pavalė“, suvarydami juos į anklavus. Galima prisiminti ir naujausius Tribunolo buvusiai Jugoslavijai buvusios vyriausiosios kaltintojos Carlos del Ponte pareiškimus dėl dabartinių Kosovo vadovų praeities⁶⁴.

Serbija derybose dėl tolesnio Kosovo statuso kosovarams žadėjo faktinę nepriklausomybę, tik be pavadinimo. Kosovarai jos nepriėmė, ir net komentatoriai, nesimpatizuojantys serbams, pripažįsta – tikrų derybų dėl tolesnio Kosovo statuso taip ir nebuvo. Negana to, JTO Saugumo Taryba rezoliucijoje Nr. 1244 buvo patvirtinusi, kad Serbijos teritorinis vientisumas bus gerbiamas, o Saugumo Tarybos sprendimai, priimti pagal JTO Chartijos VII straipsnį, JTO nariams yra privalomi. Taigi, vertinant griežtai teisiškai, Kosovo nepriklausomybė ir parama jai kelia daug teisėtumo klausimų ir neduoda beveik nė vieno aiškaus atsakymo. Gal jį sugebės pateikti Tarptautinis Teisingumo Teismas, į kurį kreipimasi dėl konsultacinės išvados rengiasi pateikti Serbija ir ši kreipimasi, paskutinėmis žiniomis, sutiko paremti ne viena valstybė.

4.2. Kosovo precedento klausimas

Analizuojant Kosovo precedentą, kyla klausimas, ar iš tikrųjų Kosovas yra tautų apsisprendimo teisės realizavimo pavyzdys, ir jei taip – kodėl visos pripažintojos – JAV, ES ar Šveicarija – taip akcentavo „išskirtinę padėtį“ ir nieku būdu nenorėjo šio sprendimo pripažinti kaip precedento. Engiama tauta, ilgai kovojusi, sukūrė savo valstybę. Serbija neteko dalies teritorijos, būtų elgusis protingiau pastaruosius dvidešimtį metų – nebūtų praradusi. Bet precedento nenorima, nes gali sustiprėti separatistinės nuotaikos Baskijoje, Katalonijoje, Šekelių krašte ir dar amžina kurdų problema su dar 1920 m. pažadėtu Kurdistanu. Išsamiau įvertinus situaciją, paaiškėja, jog tautų ar teritorinių etnosų, tikrai ar kiek tariamai engiamų ir siekiančių

⁶⁴ Žilinskas J. Kosovo mazgas. 2008-04-30, V, Verslo klasė, Nr. 5, P. 31.

<http://archyvas.vz.lt/news.php?strid=1002&id=1014252>. Prisijungimo laikas: 2009-05-15.

nepriklausomybės – netrūksta. Atsižvelgiant į tai, kad Kosovo aplinkybėms viskas taikoma lanksčiai, o kitoms – griežtinama, kyla pagrindas manyti, kad vieniems galima, o kitiems – ne.

Daug politinių aistrų tarptautinėje arenoje kelia klausimas, ar Kosovo nepriklausomybė gali paakinti separatistinių nuotaikų suaktyvėjimą. Dauguma apžvalgininkų neabejojo, jog Rusija būtinai pasinaudos šiuo precedentu, kad paskatintų Abchaziją ir Pietų Osetiją atsiskirti nuo Gruzijos. Rusija ne kartą buvo pareiškusi, kad pripažinus Kosovo nepriklausomybę ji remis Abchazijos ir Pietų Osetijos nepriklausomybę⁶⁵. Jau tada buvo baiminamasi, kad tai gali virsti pilietiniu karu.

Akivaizdu, kad separatistai ir jų rėmėjai jau pradėjo remtis Kosovo precedentu. Ir tokios galimybės iš jų tikrai neatimti. Kad ir ką sakytų iš aukštų tribūnų valstybių atstovai, Kosovo secesija – jau tarptautinės realybės faktas.

Padėtis tikrai sudėtinga, todėl kad tautinė valstybė nyksta. XXI a. vis labiau ima ryškėti „nuvalstybėjimo“ procesas, regionalizacija, ypač Europoje ar apskritai Vakarų civilizacijoje. Valstybių silpnėjimas tampa natūraliu reiškiniu, kita vertus, vyksta ir jungimosi procesų. Nes neprabėgs nė dešimt metų, ir Kosovas, ir Serbija greičiausiai pateks į Europos Sąjungą.

Buvęs Aukščiausiosios Tarybos Atkuriamojo Seimo pirmininkas europarlamentaras Vytautas Landsbergis tvirtina, kad nepriklausomybę paskelbusio Kosovo negalima lyginti su autonominiu Gruzijos Abchazijos regionu. Būdamas Europos Parlamento posėdyje jis priminė, kad Belgradas, arba Serbija, vadovavosi Slobodano Miloševićiaus politika, net vėliau akilai „sekė Didžiojo Brolio patarimais“, konfliktuodama su visais nuo Slovėnijos iki Kosovo ir vis pralaimėdama, „užuot puoselėjusi savarankišką, realistišką požiūrį ir ieškojusi draugiškesnių skyrybų su perspektyva vėl susitikti Europoje“⁶⁶.

Kyla dar vienas klausimas dėl Kosovo nepriklausomybės tikrovės. Net ir Nepriklausomybės deklaracijoje mirga marga pritarimas tolesniam tarptautinių institucijų dalyvavimui ir nuorodos į JT derybininko Martti Ahtisaari planą. Tas pats atsispindi ir tik ką priimtoje Kosovo konstitucijoje – beje, labai gražioje, itin demokratiškoje (pvz., serbų kalba – viena iš dviejų oficialių, plačios bendruomenių teisės ir kt.). Ahtisaari plane numatyta rūpestinga Kosovo globa. Labai rūpestinga – tarptautinis civilinis atstovas turi teisę šalinti nuo valdžios Kosovo pareigūnus, jeigu jie pažeis šį planą. Tad nepriklausomas Kosovas prisipažįsta, kad jis priklausomas ir nėra pajėgus tvarkytis be tarptautinės paramos ir vadovavimo.

⁶⁵ Žalimas D., Kosovas įaudrino Europą. Parama Kosovui: politiškai suprantama, teisiškai diskutuotina. 2008-02-25. http://www.europedirect.lt/go.php/lit/Kosovas_iaudrino_Europa/522. Prisijungimo laikas: 2009-11-12.

⁶⁶ Landsbergis V. Kosovas įaudrino Europą. Kosovo negalima lyginti su Abchazija. 2008-02-25. http://www.europedirect.lt/go.php/lit/Kosovas_iaudrino_Europa/522. Prisijungimo laikas: 2009-11-12.

Kai Čekija papildė valstybių, pripažinusių Kosovo nepriklausomybę, sąrašą vienas šios valstybės laikraščio redaktorius Martinas Rieglas parašė straipsnį, kuriame išdėstė priežastis, dėl kurių tarptautinė bendrija neturėtų to daryti:

1. Kosovas turi mažą teritorijos plotą ir neturi struktūrizuotos ekonominės sistemos.
2. Kosovo sukūrimas pažeidžia pagrindinį tarptautinį tautų laisvo apsisprendimo principą, taikomą tik kolonijiniame kontekste. Tai sukuria labai pavojingą precedentą tarptautinėje teisėje.
3. Kosovas tikrai negali būti nagrinėtas kaip valstybė, turinti galias istorines tradicijas.
4. Nepriklausomas Kosovas sugadins santykius tarp Serbijos ir ES.
5. Kosovo pripažinimas yra Jungtinių Tautų Saugumo Tarybos rezoliucijos Nr. 1244, patvirtinančios teritorinį Serbijos vientisumą, įskaitant Kosovą, pažeidimas.

Kosovas yra valstybė, kuri gali egzistuoti tik kaip protektoratas ir išlaikoma tik kitų valstybių-donorų dėka. Tarptautinis Kosovo pripažinimas destabilizuos regioną ir sukels separatistinį judėjimą kitose pasaulio regionuose. Kosovo pripažinimas paprasčiausiai suteikia jiems kitą argumentą savo seceonistiniams reikalavimams palaikyti⁶⁷.

Maino universiteto istorijos ir politinių mokslų profesorius Louisas Sellas diskusijoje pateikia kitą su Kosovu susijusią poziciją. Kosovo nepriklausomybė yra vienintelis kelias užtikrinti saugumą Kosove ir visuose Balkanuose. Teisėto Kosovo nepriklausomybės siekio nepripažinimas jau sukėlė vieną karą ir įžiebė mažiausiai dar du konfliktus. Jei dabartinės derybos dėl Kosovo galutinio statuso greitai neatves į tikrą nepriklausomybę, galima tikėtis naujo konflikto, kuris beveik neabejotinai išplis ir už Kosovo ribų⁶⁸.

Kosovo albanų (kosovarų), sudarančių per 90 proc. provincijos gyventojų, nepriklausomybės troškimas yra visiškai aiškus ir pagrįstas teisiniu, moraliniu ir sveiko proto aspektu. Kosovo lyderiai ir jų žmonės kovoja dėl nepriklausomybės nuo tos dienos, kai iširo Jugoslavija. Ši kova, prasidėjusi nuo nesmurtinio pasipriešinimo brutaliai ir neteisėtai okupacijai, virto ginkluota, kai serbų priespauda tapo nebepakeliama, o tarptautiniai pažadai pasirodė esą tušti. Šio pasipriešinimo kulminacija buvo po 1999-ųjų NATO oro antskrydžių kampanijos iškovotas išsilaisvinimas. Nuo to laiko gyvenimas Kosove vyksta valdant geranoriškai, bet iš esmės neveiksmingai JT administracijai. Iki šio laiko kosovarai ir jų lyderiai yra linę su retomis išimtimis verčiau veikti išvien su tarptautine bendruomene. Vargu, ar rastųsi kita tokia tauta, kuri

⁶⁷ Riegl M. Why Kosovo is Not Entitled to International Recognition. New Presence: The Prague Journal of Central European Affairs, Database: Central & Eastern European Academic Source, Summer 2008, Vol. 11 Issue 3, p35-35, 1p; (AN 33720576)

⁶⁸ Sell L. Ar Kosovo nepriklausomybė stiprintų tarptautinį saugumą, ar jį silpnintų? Diskusija. <http://www.nato.int/docu/review/2006/issue1/lithuanian/debate.html> . Prisijungimo laikas: 2009-11-22.

žengdama į nepriklausomybę būtų buvusi verčiama įveikti tiek kliūčių. Tarptautinė bendruomenė turėtų suvokti, kad kliudymai kosovarams įtvirtinti nepriklausomybę, į kurią jie tiki turį teisę, galiausiai sukels destabilizuojančią atsakomąją reakciją.

Klestinčios ir tvarios ekonomikos, būtinos ir Kosovui, ir regioniniam stabilumui, sukūrimas taip pat siejasi su nepriklausomybe. Tolesnis tarptautinis valdymas ir netikrumas dėl Kosovo ateities kliudo įgyvendinti daugybę esminių taisyklių ir procedūrų, be kurių Kosovas negali turėti normalių verslo ryšių su kitomis pasaulio šalimis. Daugybė tarptautinių studijų nurodo gausius Kosovo anglies telkinius, kaip energijos eksporto pramonės pagrindą. Tačiau po septynerių tarptautinio valdymo metų yra visiškai aišku, kad tik nepriklausomybė gali užtikrinti stabilią ir nuspėjamą politinę aplinką bei ekonominį ir teisinį režimą, reikalingus užsienio investicijoms pritraukti⁶⁹.

Nepriklausomas Kosovas taip pat yra būtina etninės harmonijos ir pabėgėlių grįžimo prielaida. Kol Kosovo ateitis nėra aiški, ir albanai, ir serbai gręžiasi į savo atitinkamas bendruomenes, norėdami sustiprinti pozicijas prieš būsimus pokyčius. Nepriklausomame Kosove albanai labiau pasitikės savimi ir galės ištiesti tolerancijos ranką, o tie serbai, kurie norės pasilikti Kosove, supras, kad Kosovas ir yra jų namai, kuriuose jie nori kurti savo ateitį.

Aišku, galima įsivaizduoti ir priešingus nepriklausomybės Kosove padarinius. Jei tarptautinė bendruomenė delstų suteikti nepriklausomybę arba bandytų susieti ją su dar vienu „standartų“ raundu, arba jei siūloma nepriklausomybė būtų apgaulinga, nesuteikianti iškart teisės, pavyzdžiui, į Jungtinių Tautų narystę, kyla pavojus, kad kosovarai gali pasijusti apgauti ir imti padėti į savo rankas, kaip tai padarė Kosovo išlaisvinimo armija 1997–1999 m. Bet koks padalijimas – ar atskiriant daugiausia serbų apgyvendintą šiaurinę dalį, ar sukuriant *de facto* etninius kantonus kitur – gresia smurtu Kosove ir aplinkiniuose regionuose.

Nepriklausomybė yra vienintelis realus kelias į taikų, demokratišką ir klestintį Kosovą. Bet ši nepriklausomybė turi būti neatidėliotina ir reali, užtikrinanti Kosovo teritorinį vientisumą, įtvirtinanti tikrą savivaldą veikiančioje demokratinėje valstybėje, kurioje ir toliau veiktų saugumą ir pagalbą teikianti tarptautinė bendruomenė. Tokia nepriklausomybė, kuri sukurtų pagrindą etninei tolerancijai ir geriems santykiams su Kosovo kaimynais, yra vienintelis būdas užtikrinti tarptautinį stabilumą šioje neramioje pasaulio dalyje.

Kaip matome, nuomonių Kosovo nepriklausomybės klausimu yra daug, tačiau apibendrinant jas reikėtų visgi grįžti ir sustoti ties faktu, kad Kosovas negali būti laikomas precedentu, nes sukurtas tarptautinės teisės pagrindas. Tarptautinė bendruomenė inicijavo šį

⁶⁹ Sell L. Ar Kosovo nepriklausomybė stiprintų tarptautinį saugumą, ar jį silpnintų? Diskusija. <http://www.nato.int/docu/review/2006/issue1/lithuanian/debate.html>. Prisijungimo laikas: 2009-11-22.

procesą. Kai kurios šalys norėjo tai vetuoti ir jos nedalyvavo procese, bet visa tarptautinė bendruomenė iš esmės pritarė. Skirtumas tarp dviejų atvejų yra tarptautinės teisės požiūriu. Rusijos ir Gruzijos konflikto atžvilgiu jokia tarptautinė organizacija ar rezolucija nesilūpė atidalinti teritorijų ar staiga skelbti nepriklausomybę toms šalims, o atvirkščiai skatino suvienyti teritorijas. Kosovo atveju, atvirkščiai, po karo Jugoslavijoje visos tarptautinės organizacijos siekė taikaus atsiskyrimo. Buvo priimtose atskiros JT rezolucijos, įvairios misijos bandė įvykdyti taikų atsiskyrimo procesą, JT sankcionavo derybininko M. Ahtisaari bei jo komandos mandata, kuris siekė taikaus atsiskyrimo varianto.

Kokybinio tyrimo *ekspetų apklausa* metu nustatyta, kad vieningos nuomonės šiuo klausimu nėra. G. K., ironizuodamas sutinka su tuo, kad Kosovo atvejis gali būti laikomas precedentu. Tačiau jis teigia, kad, jeigu ieškoma priežasties, ją visada galima rasti. Jis neįžvelgia analogijos ar panašumo tarp dviejų atvejų, laikydamas juos visiškai skirtingais.

S. N. teigia, kad Kosovo nepriklausomybės paskelbimas ir jos gana greitas pripažinimas daugelio vakarų ir kaimyninių valstybių, iš Rusijos pusės buvo traktuojamas kaip precedentas pripažinti Abchazijos ir Pietų Osetijos nepriklausomybę. Kosovo nepriklausomybės pripažinimo klausimo teisėtumas ir pagrįstumas vis dar plačiai nagrinėjamas.

Ž. P. kategoriškai neigia faktą, kad Kosovas gali būti laikomas precedentu, kadangi „sukurtas tarptautinės teisės pagrindu“. „... tokių dirbtinų precedentų galima sukurti labai daug. Agresorius gali surasti daug priežasčių ir precedentų, bet jie nėra objektyvūs, o atvirkščiai yra žalingi pačiai Rusijai. – teigia jis.

5. „PENKIŲ DIENŲ KARAS“ IR JO REZULTATAI

5.1. Karo veiksmų chronologija ir vertinimas

„Konfliktinių regionų klausimo sprendimo paūmėjimo – penkių dienų karo metu buvau Gruzijoje, todėl, kiek tai leido aplinkybės, įvykius stebėjau iš arti. Manau, kad pats karinis konfliktas buvo išprovokuotas nepaliamajam daugkartinių gruzinų bei osetinų kaimų apšaudymu iš įvairaus kalibro ginklų. Nustatyti, kas tokių susišaudymų metu paleidžia šūvį pirmas, yra sudėtinga, ir, beveik neįmanoma. Regione, kur turėti ginklą yra normalus kasdienis reiškinys, išprovokuoti susišaudymą yra gana paprasta.“ – tvirtina S. N.

Dramatinis saugumo situacijos pablogėjimas besitęsiantis kelis mėnesius, įskaitant dažnus P. Osetijos ir Gruzijos pajėgų susirėmimus ir susišaudymus, 2008 m. rugpjūčio 7 d. vakare atvedė prie didelio masto karo veiksmų. Rusija tuo metu statė karinę bazę P. Osetijos teritorijoje Džavos mieste ir vykdė karinius mokymus prie pat P. Osetijos ir Gruzijos sienos. Pažeidžiant 1992 m. susitarimą dėl ugnies nutraukimo, 2008 m. liepos mėnesį osetinai ir gruzinai sustiprino savo pajėgas konflikto zonoje.

4 pav. Karo veiksmų P. Osetijoje žemėlapis.

2008 m. rugpjūčio 8-osios naktį Gruzijos pajėgos raketomis ir artilerija atakavo taikinius Cchinvalio mieste ir prie jo, teigdami, kad tai yra atsakas į besikartuojančius Gruzijos kaimų apšaudymus, vykdomus iš pozicijų aplink Cchinvalį. Maskva pradėjo didelio masto intervenciją į Gruzijos teritoriją, skelbdama, kad gina savo piliečius P. Osetijoje, kuriems prieš keletą metų buvo išduoti Rusijos Federacijos pasai. Gruzijos pajėgos pasitraukė iš apie 8

valandas kontroliuojamo Cchinalio. Rusijos būriai įvažiavo ir keletą dienų išbuvo giliai Gruzijos teritorijoje, okupavo Poti uostą ir užėmė pozicijas miestelyje, esančiame 50 km nuo Tbilisio⁷⁰.

Pažymėtina, kad Lietuva buvo ta valstybė, kuri palaikė Gruziją. „Lietuvos pozicija yra nuosėkli ir teisinga, o jos veiksmai atkreipti tarptautinį dėmesį siekiant sustabdyti karo veiksmus buvo tikrai pažymėti.“ – teigia Ž. P. Kitas ekspertas (S. N.) mano, kad „Lietuvos pozicija buvo tinkama ir teisinga. Lietuva, atgavusi savo nepriklausomybę kartu su Gruzija, nuėjusi nelengvą kelią link demokratinės ir teisinės valstybės sukūrimo, puikiai suprato kokie pavojai gresia Gruzijos vientisumui ir bendrai Gruzijos, kaip nepriklausomos valstybės, išlikimui be plačios tarptautinės paramos ir pagalbos. Lietuva ir Gruzija, kaip postsovietinės valstybės puikiai supranta daugumą viena kitos problemų“. Ekspertas G. K. teigia, kad dėl savo aktyvumo Lietuva dar vadinama Europos Sąjungos sąžine.

Europos Sąjungos Prancūzijos prezidentavimo tarpininkavimo dėka 2008 m. rugpjūčio 15 d. buvo pasirašytas šešių punktų susitarimas, nustatantis Rusijos pajėgų išvedimą į pozicijas, kuriose jos buvo prieš konfliktą. Stipriai išsisklaidžiusi Gruzijos armija iš esmės atitiko susitarimo nuostatų dėl grįžimo į savo pozicijas, o Rusija tęsė Gruzijos centrinės ir vakarinės dalių miestelių okupaciją. Prezidentas Sarkozy buvo priverstas vykti į Maskvą, kur 2008 m. rugsėjo 8 d. buvo pasirašytas kitas susitarimas, nustatantis ugnies nutraukimo priemonių įgyvendinimą.

G. K. teigimu, Gruzija karo nepradėjo ir būtų absurdiška pradėti karą turint 30 tūkst. karių armija prieš milijoninę armiją. Yra palydovų įrašai, kurie nepateikiami Gruzijai, nors Gruzijos žvalgyba prieš tai ne kartą informavo, kad regione yra mažiausiai 1500 tankų. Tam, kad į regioną perkelti tokį tankų kiekį mažiausia reikia dviejų mėnesių. Tai rodo, kad Rusija ruošėsi karo veiksmams. Visi Cchinalio gyventojai buvo evakuoti į Šiaurės Osetiją, todėl apie du mėnesius prieš karą į regioną jokie ekspertai nebuvo leidžiami.

Ž. P. teigia, kad karas seniai vyko tik įvairiomis formomis, tai buvo suintensyvėjimas. Po karinių veiksmų, prasidėjusių P. Osetijoje tiek Gruzija, tiek Rusija patyrė įvairius pralaimėjimus. Gruzija parodė, kad nebuvo pasiruošusi karo veiksmams. Rusija nėra savo šlovės viršūnėje, nes armijoje vyksta demoralizacija, ji nefinansuojama, reformų nevykdymas. Ji prarado savo patikimumą. Vakarai nesugebėjo suvaldyti konflikto.

Taip įvertinus pateikiamus faktus, sunku nesutikti su tuo, kad Gruzija buvo įtraukta į karą. Darytina išvada, kad šio karo Rusijos veiksmai vertintini kaip nepagrįsti, agresyvūs, šiurkščiai pažeidžiantys pagrindines tarptautinės teisės principus.

⁷⁰ For background, see Crisis Group Europe Report No.195, *Russia vs Georgia: The Fallout*, 22 August 2008.

5.2. Pietų Osetijos ir Abchazijos nepriklausomybės pripažinimo klausimas

Remdamiesi referendumo rezultatais (1999 m. Abchazijoje ir 2006 metais Pietų Osetijoje), parlamentai (Pietų Osetijos ir Abchazijos) kreipėsi į Rusiją su prašymu pripažinti Abchazijos ir Pietų Osetijos suverenitetą. Federacijos Taryba (Aukštieji Rusijos Parlamento Rūmai) ir Dūma (Žemieji Rusijos Parlamento Rūmai) pritarė šiems prašymams. Taip 2008 m. rugpjūčio 25 d. Rusijos prezidentas Dmitrijus Medvedevas, nepaisydamas Vakarų kritikos, pranešė, kad Rusija oficialiai pripažino Pietų Osetijos ir Abchazijos nepriklausomybę. Rusija pakvietė kitas valstybes priimti tokį patį sprendimą, tačiau Didžioji Britanija, Jungtinės Valstijos, Prancūzija, Švedija ir Vokietija pasmerkė tokį Rusijos sprendimą.

„Nuo 1990 m. pačioje Rusijoje buvo ir du Čečėnijos karai, didelės problemos yra ir šiandien su Ingušetija, Dagestanu ir kitais regionais. Rusijai pagrindiniu prioritetu buvo teritorinio vientisumo principas. Todėl šiuo atveju Rusijos pozicija buvo dviprasmiška, nes ji palaikė separatistinius regionus tiek energetiniais ištekliais, tiek pasportizacija, tiek embargo nesilaikymu. Buvo menkai tikėtina, kad Rusija pripažins šių regionų nepriklausomybę, nes tai nesiderino su jos teritorinio vientisumo politika.“ – teigia Ž. D.

Didžioji Britanija „kategoriškai atmetė“ dviejų respublikų nepriklausomybės pripažinimą. Šalies užsienio reikalų ministerijos atstovas sakė, kad Londonas ir toliau rems Gruzijos teritorinį vientisumą. Už Gruzijos teritorinį vientisumą pasisakė JAV, Prancūzija ir Švedija. Jungtinių Valstijų valstybės sekretorė Kondoliza Rais (Condoleezza Rice) ir Prancūzijos valdžia Rusijos sprendimą pavadino „vertu apgailestavimo“, o Švedijos užsienio reikalų ministras Karlas Biltas (Carl Bildt) pavadino jį „sąmoningu tarptautinės teisės pažeidimu“.

Vokietijos kanclerė Angela Merkel taip pat pareiškė, kad Rusijos sprendimas pripažinti Pietų Osetijos ir Abchazijos nepriklausomybę yra tarptautinės teisės pažeidimas ir toks Rusijos žingsnis yra „nepriimtinas“.

Analogiškai reagavo ir Kijevas. Ukrainos vicepremjeras Grigorijus Nemyria pareiškė, kad Gruzijos suvereniteto ir teritorinio vientisumo palaikymas yra „principinė ir nesikeičianti Ukrainos pozicija“.

Rusiją pasmerkė ir Europos Saugumo ir Bendradarbiavimo Organizacija (ESBO). ESBO pirmininko pareigas einantis Suomijos užsienio reikalų ministras Aleksandras Stubas (Alexander Stubb) pareiškė, kad Rusija turėtų laikytis ESBO taisyklių ir gerbti Gruzijos teritorinį vientisumą ir suverenitetą.

D. Medvedevo pareiškimą pasmerkė ir pati Gruzija. Gruzijos nacionalinio saugumo tarybos sekretorius Aleksandras Lomaja pareiškė, kad Rusijos sprendimas pripažinti Pietų

Osetijos ir Abchazijos nepriklausomybę „neturi teisinės galios“ ir turės „rimtų politinių pasekmių“ Rusijai.

Apibendrinant visą tai bei atsižvelgiant į darbe pateiktą Gruzijos konfliktinių regionų secesijos galimybių išvadą, kad ji negalima, bei įvertinus Kosovo atvejį, kad jis negali būti laikomas precedentu, prieita išvados, kad regionai negalėjo pasinaudoti tautų apsisprendimo teise. Ž. P. mano, kad apie P. Osetijos ir Abchazijos secesiją ar atsiskyrimą negalima kelti klausimo dėl to, kad jos pačios neatsiskyrė, o karine jėga buvo atskirtos nuo Gruzijos.

Be to, vertinant tautų apsisprendimo teise pasinaudojimo galimybę, atkreiptinas dėmesys į tai, kad nepriklausomybės reikalavo separatistinių regionų lyderiai su savo „komanda“, kuri vargu ar gali aprėpti tautos apibrėžimą. Konfliktas nuolat buvo eskaluojamas kitos valstybės, kuri pažeisdama valstybės teritorinio vientisumo principą ir naudodama karine jėga prieš kitą valstybę, padarė šiurkštų tarptautinės teisės pažeidimą.

5.3. Gruzija ir Rusija: vis nesaugu ir pavojinga

Praėjus 18 mėnesių po „penkių dienų karo“ tarp Gruzijos ir Rusijos nusikalstami incidentai ir efektyvaus saugumo režimo stoka aplink Pietų Osetijos ir Abchazijos konflikto zonas ir jų viduje sukuria pavojingą atmosferą, kurioje gali vėl įsiliepsnoti didelė kova.

Rusija nesilaiko pagrindinių 2008 m. D. Medvedevo ir N. Sarkozy pasirašytų ugnies nutraukimo susitarimų nuostatų, susidedančių iš šešių punktų⁷¹. Tą patį pokalbio su ekspertais metu tvirtina ir G. K. Anot jo, nei vienas iš šešių susitarimo punktų Rusija nebuvo įgyvendintas.

2009 m. birželio 15 d. Saugumo Tarybos veto dėl 16 metų JT stebėtojų misijos Gruzijoje ir Abchazijoje mandato pratęsimo ir jos akivaizdus noras reikalauti ESBO misijos nutraukimo gresia regioniniam saugumui ir didina įtampą. Didžioji konflikto išsprendimo vietoje mechanizmo dalis išardyta.

Maskva turėtų peržiūrėti savo duodančius priešingus rezultatus pozicijas ir pasiekti priimtina kompromisą, suteikiantį teisę JT ir ESBO stebėtojams tęsti jų svarbų darbą. Rusija teigia, kad garantuoja saugumą pagal Pietų Osetijos ir Abchazijos, kurios nepasitiki tarptautiniais stebėtojais, prašymą. Tačiau jie turi teisėtus išipareigojimus daugiau užtikrinti vietinių gyventojų saugumą, nepaisant jų kilmės ir neleisti žmogaus teisių pažeidimų jų kontroliuojamose zonose.

Svarbiausia, turi būti dedamos pastangos dėl pabėgėlių šalies viduje sugrįžimo. Apie 25000 gruzinų neturi galimybės sugrįžti į savo namus Pietų Osetijoje. Visos konflikto šalys – Gruzija, Rusija ir Pietų Osetija padarė karo nusikaltimus, bet P. Osetijos milicijos, kuri sistemiškai plėšikavo, degino ir netgi kai kuriais atvejais buldozeriais griovė etninių gruzinų

⁷¹ International Crisis Group, Europe reports. Europe Briefing N°53.
<http://www.crisisgroup.org/home/index.cfm?id=6171&l=1> . Prisijungimo laikas: 2009-11-05.

kaimus, veiksmai buvo itin baisūs. Rusijos kariuomenės būriai didžia dalimi stovėjo šalia negalintys ar nenorintys atlikti savo apsaugos funkcijų.

5.4. Pietų Osetija ir Abchazija, dabartis ir perspektyvos

Dabartinė situacija Pietų Osetijoje ir Abchazijoje ir jų perspektyvos vertinamos labai įvairiai. Atliktos ekspertų apklausos rezultatai parodo, kad ekspertų nuomonės yra panašios. Visi ekspertai iš esmės mano, kad regionai yra priklausomi nuo Rusijos.

Ž. D. apibūdina šią situaciją taip: „Jos yra tiesiogiai priklausomos nuo subsidijų, jų valdžia yra labai korumpuota, kažkokio pajudėjimo iš mirties taško, kad jie patys demokratizuotusi esamomis aplinkybėmis yra labai abejotina. Stagnacija ir degradavimas su problemos gilėjimu.“

V. Denisenko teigimu, Pietų Osetija ir Abchazija – papildoma našta Rusijai. Pietų Osetijos ir Abchazijos respublikos po praeitų metų Rusijos ir Gruzijos karo vis dar neturi stabilaus tarptautinio statuso⁷². Viena vertus, jų nepriklausomybė yra pripažinta Rusijos ir Nikaragvos, kita vertus, visas likęs pasaulis tebevertina Pietų Osetiją ir Abchaziją kaip separatistines Gruzijos teritorijas – nežiūrint į visas Kremliaus pastangas, jam šiuo atveju nepavyko sukurti regione „antrojo Kosovo“ precedento. Pripažinti minėtų teritorijų nepriklausomybės nesuskubo net artimiausios Maskvos partnerės iš Nepriklausomų valstybių sandraugos, o Vakarų pasaulis įvertino Rusijos sprendimą dėl šių respublikų pripažinimo itin neigiamai.

Praeitais metais po konflikto su Gruzija Rusija išdidžiai pranešė apie savo pergalę, tačiau ar pergalė kare, kuri iš esmės galima įvertinti kaip kišimasi į vidinius kitos šalies reikalus ir agresiją prieš ją, nevirs pralaimėjimu? Rusų propaganda džiaugsmingai mėgavosi saldžiais pergalės vaisiais, bet yra prielaidų teigti, jog šie vaisiai gali apkarsti. Pirmiausia, išiveldama į konfliktą ir vėliau prisiimdama didžiąją dalį atsakomybės dėl Gruzijos separatistinių teritorijų ateities, Rusija nežinojo, jog labai greitai visą situaciją aukštyn kojomis apvers pasaulinė ekonominė krizė. Čia galima priminti, jog karinis konfliktas savaime turėjo neigiamų pasekmių Rusijos ekonomikai – po išvėlimo į jį iš šalies pradėjo bėgti užsienio investuotojai⁷³.

Įtvirtindama savo „pergalę prieš Gruziją“ Maskva prisiėmė labai daug išpareigojimų – tarp jų išskirti milžiniškas lėšas Pietų Osetijos atstatymui. Tam buvo numatyta skirti 10 milijardų rublių (t. y. apie 700 milijonų litų). Tačiau būtent šiuo klausimu tarp Maskvos ir Chinalio atsirado nesutarimų. Praeitais metais Rusija jau paskyrė respublikos atstatymui 2,5 milijardų

⁷² Denisenko V. Pietų Osetija ir Abchazija – papildoma našta Rusijai. 2009-03-09 http://www.politika.lt/index.php?cid=9329&new_id=2318406 . Prisijungimo laikas: 2009-10-15.

⁷³ Ten pat.

rublių, tačiau, kaip galima suprasti, tie pinigai nepasiekė galutinio tikslo ir didžiąja dalimi atsidūrė vietinių Pietų Osetijos valdininkų kišenėse. Tai papiktino Maskvą. Buvo nuspręsta, kad likusieji 8,5 milijardo rublių gali būti suteikti respublikai po to, kai bus sukurta speciali Federalinė direkcija, kuri kontroliuos pinigų perdavimą ir panaudojimą. Kitaip sakant, Rusija nori visapusiškai kontroliuoti šių pinigų kelią, nušalindama nuo to Pietų Osetijos valdininkus. „Rusijos Federacijos paskirtos lėšos šiame regione turi tendenciją „tirpti ore“, tad Maskvai atsirado suprantamas noras įvesti šių lėšų kontrolę“, – aiškina tokią situaciją NVS šalių instituto Kaukazo skyriaus vedėjas Michailas Aleksandrovas.

Idėja, jog Rusija kontroliuos visą pinigų kelią – nuo jų skyrimo iki panaudojimo – nepatiko Pietų Osetijai ir jos vadovui Eduardui Kokoitai. Chinvalis pareiškė, jog jei jau Rusija pripažino respublikos nepriklausomybę, tai tegul ir elgiasi su ja atitinkamai. E. Kokoitos manymu, vietiniai valdininkai puikiausiai susitvarkys su lėšų panaudojimu. Tačiau tokie pareiškimai gali būti vertinami su tam tikra šypsena – nors Maskva ir pripažino Pietų Osetijos ir Abchazijos nepriklausomybę, galima numanyti, jog šios dvi respublikos pirmiausia vertinamos Kremliaus kaip patogūs satelitai ir tarptautinės strategijos įrankiai. Chinvalis gi nenori pripažinti, jog yra visiškai priklausomas nuo Rusijos valdžios nuotaikų ir reikalauja, kad pažadėti pinigai būtų pervedami vietinei Finansų ministerijai. Dėl šių nesutarimų jau neįvyko vienas planuotų Tarpžinybinės Pietų Osetijos atstatymo komisijos posėdžių.

Pietų Osetijos ir Abchazijos gyventojai pajuto ir dar vieną su „nepriklausomybe“ susijusią permainą. Rusija nustojo dalinti šiame regione savo pasus, o anksčiau juos gavę asmenys, norintys pakeisti seną pasą į naują, susiduria su sunkumais ir priversti laukti didžiulėse eilėse Rusijos Federacijos konsulate. Iš tikrųjų, rusiškas pasas Pietų Osetijos ir Abchazijos gyventojams daug ką reiškia. Rusija pradėjo masiškai dalinti regione savo pasus maždaug 2002–2003 metais, kai nustojo galioti sovietiniai dokumentai, su kuriais dauguma šių nepripažintų respublikų piliečių gyveno visą tą laiką. Rusijos pasas taipogi atveria šių separatistinių teritorijų gyventojams „langą į pasaulį“, o svarbiausia – galimybę įsidarbinti pačioje Rusijoje. Tai ypač svarbu, nes pagal turimus duomenis ekonominė situacija šiose atskilusiose nuo Gruzijos teritorijose yra ties katastrofos riba.

Ž. D. teigimu, „Nors pasportizacijos atveju Gruzija dėjo visas įmanomas pastangas tam, kad informuoti vakarus apie šį reiškinį. Ko gero pasportizacijos klausimą išspręsti galima buvo tik fiziniu šios procedūros sustabdymo būdu.“

Vertėtų paminėti, jog ir Pietų Osetija, ir Abchazija turi savo vidinius pasus, bet dėl respublikų statuso šie pasai niekur pasaulyje nėra pripažįstami. Iš tikrųjų, neaišku, ar su tokiu

pasu galima būtų laisvai įvažiuoti kad ir į tą pačią Rusiją, nes tam reikėtų atitinkamo tarpvyriausybinių susitarimų, kurio tarp Rusijos ir šių separatistinių respublikų dar nėra.

Bet kuriuo atveju yra didelė tikimybė, jog Pietų Osetija ir Abchazija greitai gali tapti rimtu galvos skausmu Maskvai – pirmiausia, dėl jau paminėtos finansinės krizės. Rusijos viduje auga socialinio nepasitenkinimo banga. Tai, kad didžiuliai pinigai kišami į neaiškų statuso teritorijas, kai sunkiai sekasi suvaldyti vidines problemas, gali tapti prielaida visuotiniam nepasitenkinimui, juo labiau, kad nei Pietų Osetija, nei Abchazija Rusijos visuomenei iš tikrųjų nerūpi. Užtenka paminėti, jog dauguma šių respublikų gyventojų – potencialūs darbo migrantai, kurie Rusijoje nėra itin mėgstami⁷⁴.

Pietų Osetiją ir Abchaziją palaipsniui išvesti iš politinės aklavietės galima bus tik tada, kai jų naują statusą pradės pripažinti įtakingos Azijos ir Europos valstybės, taip pat postsovietinės valstybės, bet tokia įvykių klotis ateityje, bent jau dabar nematoma.

Tiesa, Baltarusijos Prezidentas Aleksandras Lukašenka staiga pažymėjo, kad „žmoniškai“ Baltarusijai seniai jau reikėtų palaikyti Rusiją šiuo klausimu. Tačiau, žinant šio prezidento politinį stilių, galima neabejoti, kad jis ir toliau tęs prekybą šia nematerialine preke, stengdamasis parduoti ją Maskvai kaip galima brangiau. Juo labiau, kad prezidentas gerai supranta šio sprendimo vertę, nes kalbama ne apie Abchazijos ir Pietų Osetijos likimą, o apie pačios Rusijos vietą pasaulyje⁷⁵.

Per metus, praėjusius po dviejų naujų valstybių Kaukaze pripažinimo, pasikeitė pats šios temos nagrinėjimo kontekstas.

Pats 2008 m. rugpjūtį sprendimas greičiausiai buvo priimtas iš nevilties, kai pasidarė aišku, kad nėra kito politinio būdo užfiksuoti karo rezultatus. Rusijos viltis paversti „Medvedevo-Sarkozi planą“ Kosovo scenarijumi, t. y. tarptautiniu procesu palaipsniui įteisinančiu skirtingas respublikas, sudužo dėl to, kad Rusijai nepavyko pasiekti priimtinos Saugumo Tarybos JTO rezoliucijos.

Klausimas buvo nagrinėjamas iš principo – Rusija kategoriškai nenorėjo rezoliucijos tekste minėti Gruzijos teritorinį vientisumą. Bet nė viena valstybė (nepriklausomai nuo jos santykių su konkrečiu konfliktu) nesiryžo aukščiausio pasaulio organo sprendimu įteisinti suverenios valstybės išskaidymą jėga.

⁷⁴ Denisenko V. Pietų Osetija ir Abchazija – papildoma našta Rusijai. 2009-03-09

http://www.politika.lt/index.php?cid=9329&new_id=2318406 . Prisijungimo laikas: 2009-10-15.

⁷⁵ Лукьянов Ф. Торговля лояльностью. 17.09.2009. <http://www.gazeta.ru/column/lukyanov/3261719.shtml> . Prisijungimo laikas: 2009-11-05.

Šiandien abchazų ir osetinų temos nagrinėjimas tapo nebe teisinis, o politinis. Kitais žodžiais, pripažinimo klausimas nagrinėjamas ne per atitikties pagrindiniams tarptautinės teisės principams prizmę, bet per Rusijos santykių su viena ar kita valstybe prizmę.

Valstybės, kurios potencialiai galėtų papildyti Abchazijos ir Pietų Osetijos „draugų“ gretas, įvardytos Generalinės Asamblėjos JTO 2009 m. rugsėjo 9 d. balsavimo protokole dėl pabėgėlių ir perkeltų asmenų Gruzijoje.

Tekstui pritarta balsų dauguma, ir tai Tbilisis teisingai vertino kaip savo didžiąją diplomatinę pergalę. Tuo pačiu dokumentą, patvirtinantį, kad Abchazijos ir Pietų Osetijos teritorijos priklauso Gruzijai, palaikė 48 valstybės – dauguma ES valstybių ir jos kandidatų, Norvegija, JAV, Kanada, Ukraina, Azerbaidžanas, taip pat keletas mažų valstybių. 78 dalyviai susilaikė: Kipras, Kinija, Pietų Korėja, Izraelis, Turkija, Meksika, Malaizija, dauguma postsovietinių valstybių, įskaitant Moldovą (nors Kišinioviui priešinga separatizmui veikla yra viena iš prioritetų), Serbija (dėl tos pačios priežasties) ir daugelis kitų.

Įdomiausias yra sąrašas tų, kas palaikė Rusijos poziciją ir balsavo „prieš“. Tai – Zimbabvė, Iranas, Kuba, Sirija, dvi pripažinusios valstybės – Nikaragva ir Venesuela, o taip pat susijusios su Karakasu Bolivija ir Ekvadoras. Armėnija, kuri žiūri į panašias temas per Karabacho prizmę, Alžyras, Vietnamas, Laosas, Šri Lanka, Etiopija ir Indija.

Suprantama, kad balsavimas dar nėra pasiruošimas pripažinti Suchumio ir Cchinalio nepriklausomybę, tačiau tai jau dabar visiškai kitokia situacija palyginus su tuo, kas buvo prieš metus⁷⁶.

Diskusija perėjo į kitą politinę fazę, ir kova vyksta ne dėl principų tarpvalstybinių santykių apskritai, bet dėl prestižo ir įtakos, ir Rusija tam pavyzdys. Atsižvelgiant į tai, vienoms valstybėms atsiveria galimybė sutvarkyti savo reikalus ekonominės krizės metu, kitoms keliamas rimtas klausimas dėl lojalumo pasirinkimo. Pavyzdžiui, Baltarusijos atveju Abchazijos ir Pietų Osetijos pripažinimas taptų beveik ištikimybės priesaika Maskvai.

Pirma, tai stipriai apsunkins Minsko ir Europos Sąjungos santykius, kuriuose numatomas flirtas.

Antra, pats savaime faktas, kad viena iš postsovietinių valstybių priima tarybinių sienų perdalijimą su jėgos panaudojimu, taptų svarbus precedentas su potencialiai sunkiomis pasekmėmis. Bet būtent dėl to mažai tikėtina, kad prezidentas Lukašenka norės konvertuoti savo „žmogiškąją“ simpatiją į politinį sprendimą. Arba jis paprašys tokią kainą, kuri būtų Maskvai per brangi.

⁷⁶ Лукьянов Ф. Торговля лояльностью. 17.09.2009. <http://www.gazeta.ru/column/lukyanov/3261719.shtml>.
Prisijungimo laikas: 2009-11-05.

Politinių ambicijų žaidimo fone, kuris vyksta aplink pripažinimą, pažymėtina Rusijos stačiatikių cerkvės (RSC) pozicija, kuri skiriasi nuo valdžios pozicijos. RSC ir praeitais metais atmetė prašymą dėl jos įstatymo galiojimo erdvėje apimant Abchazijos ir Pietų Osetijos teritorijas, paaiškindama, kad abi respublikos yra Gruzijos stačiatikių cerkvės kanonine teritorija. Apie tai, kad ir iki šiol ši pozicija nepakito, byloja atsakymas į pareiškimą sukurti atskirą Abchazijos cerkvę.

RSC, kuris pati yra viršvalstybinė esybė, nuolat kategoriškai priešinosi dvasiniam separatizmui ir neketina kurti panašų precedentą. Tokia nuosekli pozicija stiprina tarptautinį patriarcho Kirilo autoritetą, kurio įtaka Rusijos santykiams su kitomis valstybėmis ir taip nuolat auga⁷⁷.

Tačiau manoma, kad D. Medvedevo darbas, susijęs su palaikymo bazės išplėtimu, bus atnaujintas su nauja jėga. Svarbiausia – neprarasti kontrolės dėl azarto ir neišleisti šiai „prekei“ daugiau lėšų, nei ji realiai kainuoja.

Dalyvavę apklausoje ekspertai apie įtrauktą į konfliktą valstybių perspektyvas pateikė savo nuomones šiuo klausimu. „Gruzija klestėjo ir klestės. Klestėjimo tempai yra labai greitai. Korupcijai – NE, policijos reforma, švietimo reforma, statybos, keliai, infrastruktūra... [...] Ateityje regionai pamatys mūsų ekonominį stabilumą ir galbūt rinksis: ekonominė tautos gerovė ar Rusijos partnerystė.“ – teigia G. K. S. N. manymu, Abchazijos ir Pietų Osetijos, kurios, nors *de facto* ir nepriklausomos, tačiau yra visapusiškai priklausomos nuo Rusijos. Jų perspektyvos būti nepriklausomomis ir lygiateisėmis regiono valstybėmis yra labai ir labai mažos, bent jau artimoje ateityje.

5.5. Nepriklausomos tarptautinės faktų paieškos misijos raportas ir jo vertinimas

Paviešintas Europos Sąjungos ekspertų komisijos 2009 m. rugsėjo 30 d. raportas⁷⁸ yra labai detalus. Jis susideda iš trijų pagrindinių dalių ir sudaro apie 1300 puslapių. Pirmoji raporto dalis prasideda nuo įvado, aptaria rugpjūčio konfliktą Gruzijoje, pateikia pastebėjimus ir faktų paieškos tikslais aplankytų vietų sąrašą⁷⁹. Antroji dokumento dalis apima istorinį konfliktų pagrindą, taikos siekius, su tuo susijusias teisines problemas, karines Gruzijos ir Rusijos operacijas, susitarimą dėl ugnies nutraukimo ir pan⁸⁰. Trečiojoje šio dokumento dalyje atskirai pateikiamas keturių šalių, t. y. Gruzijos, Rusijos, Pietų Osetijos ir Abchazijos, požiūris į

⁷⁷ Лукьянов Ф. Торговля лояльностью. 17.09.2009. <http://www.gazeta.ru/column/lukyanov/3261719.shtml> .
Prisijungimo laikas: 2009-11-05.

⁷⁸ Report of Independent International Fact-Finding Mission on the Conflict in Georgia.
<http://www.ceiig.ch/Report.html> . Prisijungimo laikas: 2009-11-22.

⁷⁹ Report of Independent International Fact-Finding Mission on the Conflict in Georgia. Volume I.
http://www.ceiig.ch/pdf/IIFMCG_Volume_I.pdf . Prisijungimo laikas: 2009-11-22.

⁸⁰ Report of Independent International Fact-Finding Mission on the Conflict in Georgia. Volume II.
http://www.ceiig.ch/pdf/IIFMCG_Volume_II.pdf . Prisijungimo laikas: 2009-11-22.

konfliktą. Šią dalį užbaigia oficialių dokumentų, pasirašytų skirtingų politinių figūrų, priedai (šešių punktų susitarimas, įgyvendinimo planas, du įsakymai)⁸¹. Iš esmės raportas vertinamas teigiamai, tačiau kaip ir bet koks dokumentas skirtingų suinteresuotų šalių vertinamas skirtingai.

Dokumente kalbama, kad rugpjūčio karą pradėjo Gruzija – po ilgų provokacijų, kurios buvo vykdomos iš Pietų Osetijos ir Abchazijos teritorijų ir nebuvo stabdomos Rusijos kariuomenės. Raportas ne tik iššaukia politinius skandalus ir tolesnį įvykių falsifikavimą, bet ir sukuria „teisinių pagrindą tęsti agresyvią Kremliaus politiką šiame regione“⁸².

Raportas patvirtina, kad, siekdama jėga užgrobti seceonistinį Pietų Osetijos regioną, Gruzija veikė neatsakingai. Rusija savo karine intervencija taip pat veikė neatsakingai, norėdama užkirsti kelią Gruzijai viršyti įgaliojimus Pietų Osetijos milicininkų ir Rusijos taikdarių atžvilgiu⁸³.

Buęs V. Putino patarėjas ekonomikos klausimais Andrejus Illarionovas pavadino ES raportą „dviprasmišku ir neobjektyviu“, „dažnai atkartojančiu propagandinius šampus Rusijos oficialių asmenų“⁸⁴.

Visos šalys pateisino savo veiksmus pagal tarptautinę teisę: Gruzija teigia, kad taip veikė siekdama užkirsti kelia neteisėtai secesijai, Rusija – gynė etninius osetinus ir Rusijos taikdarius nuo nesirenkančių ir netgi genocidinių atakų. Darbo grupės, oficialiai įsteigtos 2008 m. gruodžio mėn. ir vadovaujamos Heidi Tagliavini, vyresniojo Šveicarijos diplomato, turinčio Kaukazo regiono patirties, tikslas buvo išnagrinėti šiuos argumentus⁸⁵.

Nepriimtina nustatyti agresorių pagal tai, iš kurios šalies rugpjūčio 7 d. buvo iššauta pirmą kartą, neįvertinant prieš tai ankstesnių įvykių. Negalima, pavyzdžiui, pamiršti žuvusių Gruzijos karių, taip pat ir taikdarių. O svarbiausia yra tai, kad rugpjūčio karo priežastis reikėtų ieškoti Maskvos paskutinio dešimtmečio politikoje Kaukazo regione, kuri ir atvedė prie konflikto eskalacijos⁸⁶.

Kaip ir buvo tikėtasi, visos šalys interpretavo dokumentą per savo interesų prizmę. Rusijos vyriausybė ir spauda pabrėžė dalis, kurios kaltina Gruzijos Prezidentą Michailą

⁸¹ Report of Independent International Fact-Finding Mission on the Conflict in Georgia. Volume III. http://www.ceiiig.ch/pdf/IIFFMCG_Volume_III.pdf. Prisijungimo laikas: 2009-11-22.

⁸² Илларионов А. Доклад ЕС о войне с Грузией „повторяет пропагандистские штампы российских официальных лиц“, <http://www.polit.ru/news/2009/10/01/illarionov.html>. Prisijungimo laikas: 2009-11-06.

⁸³ King C. The Ghost of Freedom: A History of the Caucasus. Georgetown University's Edmund A. Walsh School of Foreign Service. 2008, P. 291. <http://www.foreignaffairs.com/articles/65469/charles-king/clarity-in-the-caucasus>. Prisijungimo laikas: 2009-11-05.

⁸⁴ Илларионов А. Доклад ЕС о войне с Грузией „повторяет пропагандистские штампы российских официальных лиц“, <http://www.polit.ru/news/2009/10/01/illarionov.html>. Prisijungimo laikas: 2009-11-06.

⁸⁵ King C. The Ghost of Freedom: A History of the Caucasus. Georgetown University's Edmund A. Walsh School of Foreign Service. 2008, P. 291. <http://www.foreignaffairs.com/articles/65469/charles-king/clarity-in-the-caucasus>. Prisijungimo laikas: 2009-11-05.

⁸⁶ Илларионов А. Доклад ЕС о войне с Грузией „повторяет пропагандистские штампы российских официальных лиц“, <http://www.polit.ru/news/2009/10/01/illarionov.html>. Prisijungimo laikas: 2009-11-06.

Saakašvilį dėl jo vykdomos Pietų Osetijos atakos, taip pat nutaikytos į šio regiono sostinės Cchinalio civilinius rajonus. Grizinai ir jų rėmėjai nurodo vietas, kurios smerkia Rusijos neteisėtą intervenciją ir jos greitą Pietų Osetijos ir Abchazijos nepriklausomybės pripažinimą be tarptautinio palaikymo, neskaitant Nikaragvos Prezidento Danielio Ortegos ir jo Venesuelos kolegos Hugo Chavezo.

Tačiau skubėdamos pamatyti ir perskaityti dokumente savo interesus skirtingos konflikto šalys praleido kažką iš pagrindinių išvadų ar radinių. ES misija rado mažai patvirtinimų dviejų pagrindinių Gruzijos argumentų dėl karo kilmės:

1. Gruzija pateisino pagal tarptautinę teisę karinių pajėgų panaudojimą atremti Pietų Osetijos milicininkų atakas, vykdomas prieš Gruzijos kaimus.
2. Gruzija paprasčiausiai atsakydavo iš anksto suplanuotai Rusijos įsiveržimo jėgai, kuri jau buvo Gruzijos sieloje, kai prasidėjo kova.

Paneigiant šias deklaracijas, raportas padarė išvadas, kad Gruzijos Cchinalio ataka (ypač raketinių sistemų panaudojimas) neturėjo teisinio pagrindimo ir kad „prieš Gruzijos operacijos pradžią nebuvo jokių besitęsiančių ginkluotų Rusijos užpuolimų.

Tuo tarpu Rusija galėjo turėti keletą pagrindų apginti jos taikdarius ir Pietų Osetiją, tačiau bet koks karinis veiksmas nepaisant to buvo nepagrįstas ir neproporcingas. O Pietų Osetijos ir Rusijos deklaracijos yra tai, kad Gruzija padarė ar ketino padaryti „genocidą“⁸⁷.

Didelį susirūpinimą kelia dabartinė Europos Sąjungos Komisijos pozicija, kuri iš dalies pateisina Rusijos veiksmus Pietų Osetijoje, kuri yra Gruzijos teritorijoje. Tuo pačiu pripažįsta ir tai, kad siekiant apsaugoti savo piliečius, galima okupuoti svetimos valstybės teritoriją. Tai gali turėti labai pavojingų pasekmių aiškinant tarptautinės teisės normas⁸⁸.

Viena vertus, Ž. P. teigimu, raportas nepakankamai objektyvus, kadangi nagrinėja tik patį penkių dienų karo laikotarpį, o konflikto šaknys nueina žymiai giliau į istoriją. „ES ekspertų 2009 m. rugsėjo 30 d. raporto tekstas ir sunkus, ir įdomus. Būtent karinio konflikto analizė yra puiki. Pritrukau analizės nuo 1990 m. iki 2008 m., kur atsispindėtų Rusijos politika stiprinti šiuos separatistinius vienetus, taip pat Gruzijos integracijos politikos.“ – teigia Ž. D. Kita vertus, S. N. teigimu, raportas objektyviai nurodė konflikto priežastis. G. K. mano: „ES raportas nuo pat pradžių buvo vertinamas kritiškai dėl skubotų išvadų, kad Gruzija pradėjo karą. Bet toks raportas, koks jis yra dabar, vertinamas labai teigiamai, komisijos išvados yra gana priimtinos ir objektyvios.“.

⁸⁷ King C. The Ghost of Freedom: A History of the Caucasus. Georgetown University's Edmund A. Walsh School of Foreign Service. 2008, P. 291. <http://www.foreignaffairs.com/articles/65469/charles-king/clarity-in-the-caucasus> . Prisijungimo laikas: 2009-11-05.

⁸⁸ Илларионов А. Доклад ЕС о войне с Грузией „повторяет пропагандистские штампы российских официальных лиц“, <http://www.polit.ru/news/2009/10/01/illarionov.html> . Prisijungimo laikas: 2009-11-06.

Apibendrinus visą tai bei atsižvelgus į ekspertų apklausos rezultatus, darytina išvada, kad ES raportas yra vertinamas teigiamai, tačiau jis turėtų apimti visą įvykusio konflikto raidą tam, kad objektyviai nustatyti konflikto atsiradimo priežastis.

IŠVADOS

1. Pagrindinių priežasčių ištakos kyla iš istorijos ir vienaip ar kitaip siejamos su Rusija, nes konfliktas buvo eskaluojamas šios valstybės ir iš esmės įvyko ne tarp Pietų Osetijos ir Gruzijos, o Rusijos ir Gruzijos. Istorija ir faktai rodo, kad Gruzija dėjo visas įmanomas pastangas tam, kad išspręstų konfliktinių regionų klausimą taikiu būdu. Viena iš pagrindinių priežasčių, dėl kurios nepavyko susitarti, yra ta, kad Gruzijos ir konfliktinių regionų lyderiams iš esmės nebuvo suteikta galimybė vesti dialogo. Be to, pabrėžtina, kad Gruzijos ir Rusijos konfliktas seniai vyko tik įvairiomis formomis, o karas Pietų Osetijoje buvo, bet tik to suintensyvėjimas. Klausimo formuluotė dėl konfliktinių regionų secesijos yra negalima, nes jos buvo karine jėga atskirtos nuo pagrindinės valstybės.

2. Gruzijos Konstitucijoje yra straipsniai, ginantys žmogaus teises bei įtvirtinantys nuostatas, suteikiančias galimybes spręsti konfliktinių regionų problemas. Viename iš straipsnių taip pat įtvirtintas teritorinis vientisumas. Gruzijos Konstitucijoje pakanka lankstumo įgyvendinti daugelį susitarimų po abipusių derybų dėl plačios autonomijos, federacijos ir kt. Visiškai neatmetama Konstitucijos pakeitimo iniciatyvos galimybė, ypač dėl Pietų Osetijos statuso įsteigimo.

3. Nepriklausomybės modelių analizė parodo, kad nei viena valstybė, suformuota po 1945 m. ir nepatenkanti į kolonijų kontekstą, nebuvo pripažinta Jungtinių Tautų dėl pagrindinės valstybės pasipriešinimo, t. y. prioritetas buvo suteikiamas teritoriniam vientisumui, o ne tautų apsisprendimo teisei. Valstybės teritorinio vientisumo principas buvo laikomas pagrindiniu principu, o tautų apsisprendimo teisės principas buvo iš esmės įteisintas tam, kad būtų išspręstas kolonijinių valstybių klausimas. Todėl konfliktiniai Gruzijos regionai nepatenka į šių modelių ratą ir jų secesijos galimybė atmetama.

4. Kosovo atvejis iš esmės skiriasi nuo Pietų Osetijos ir Abchazijos atvejo, todėl dėti lygybės ženklą tarp jų negalima. Kaip rodo atlikta analizė, vieningos nuomonės dėl klausimo, ar jis gali būti laikomas precedentu, nėra. Svariu argumentu, kad Kosovo atvejis nėra precedentas, yra tai, kad jis sukurtas tarptautinės teisės pagrindu ir tarptautinė bendruomenė inicijavo šį procesą. Skirtumas tarp dviejų atvejų yra tarptautinės teisės požiūriu. Rusijos ir Gruzijos konflikto požiūriu jokia tarptautinė organizacija ar rezoliucija nesiūlė atidalinti teritorijų ar staiga skelbti nepriklausomybę toms šalims, o, atvirkščiai, skatino suvienyti teritorijas. Kosovo atveju kitaip – po karo Jugoslavijoje visos tarptautinės organizacijos siekė taikaus atsiskyrimo.

5. Konfliktinių Gruzijos regionų nepriklausomybės pripažinimas neturi teisinio pagrindo ir laikomas šiurkščiu tarptautinės teisės pažeidimu, apie tai byloja kitų valstybių

nenoras prisijungti prie valstybių, pripažinusių P. Osetijos ir Abchazijos nepriklausomybę, sąrašo. Rusijos palaikymas šioje situacijoje reikštų sukurti precedentą, kai naudojant karinę jėgą prieš kitą valstybę pažeidžiamas teritorinio vientisumo principas ir kitos tarptautinės teisės normos, o tai yra pavojinga viso pasaulio valstybėms.

Sergej Makarov, el. paštas: sergej.makarov@gmail.com

LITERATŪROS SĄRAŠAS

NORMINĖ LITERATŪRA

1. Decision of the Council of the League of Nations on the Åland islands including Sweden's protest. 1921. // League of Nations Official Journal.
http://www.kultur.aland.fi/kulturstiftelsen/traktater/eng_fr/1921a_en.htm .
2. Europos Saugumo ir Bendradarbiavimo Organizacijos konferencijos pasitarimo aktas. Final Act of the Conference on Security and Co-operation in Europe, Helsinki, 1975. // <http://www.hri.org/docs/Helsinki75.html> .
3. Final Act of the Conference on Security and Co-operation in Europe, Helsinki, 1975. // <http://www.hri.org/docs/Helsinki75.html> .
4. Jungtinių Tautų Organizacijos Generalinės Asamblėjos XXV sesijos Pagrindinių tarptautinės teisės principų deklaracija. Official Records of the General Assembly, Twenty-fifth Session, Supplement No. 18 (A/8018). 1883rd plenary meeting, 1970. // <http://www.un.org/documents/ga/res/25/ares25.htm> .
5. Official Records of the General Assembly, Twenty-fifth Session, Supplement No. 18 (A/8018). 1883rd plenary meeting, 1970. // <http://www.un.org/documents/ga/res/25/ares25.htm>.
6. President Wilson's Fourteen Points. Delivered in Joint Session, January 8, 1918. // http://wwi.lib.byu.edu/index.php/President_Wilson%27s_Fourteen_Points .
7. Reference re Secession of Quebec, [1998] 2 S.C.R. 217, Section 53 of the *Supreme Court Act*, R.S.C., 1985, c. S-26; Reference by the Governor in Council concerning certain questions relating to the secession of Quebec from Canada, as set out in Order in Council P.C. 1996-1497, dated the 30th day of September, 1996. // <http://csc.lexum.umontreal.ca/en/1998/1998scr2-217/1998scr2-217.html> .
8. The Constitution of Georgia. Adopted on 24th of August, 1995. // http://www.parliament.ge/index.php?lang_id=ENG&sec_id=68 .
9. United Nations General Assembly Resolution adopted during its fifteenth session. (1476–1491), 20 September 1960. // <http://www.un.org/documents/ga/res/15/ares15.htm> .
10. United Nations General Assembly Resolution adopted during its twenty-fifth session. (2625) Declaration on principles of international law concerning friendly relations and cooperation among states in accordance with the charter of the United Nations. 24 October 1970. // <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/348/90/IMG/NR034890.pdf?OpenElement>
11. United Nations Security Council Resolution 1339 (2001), 31 January 2001.

SPECIALIOJI LITERATŪRA

1. Barry E. War Report Finds Fault With Russia And Georgia. *New York Times*, 2009.
2. *Constitutions of the Countries of the World*. – Oceana Publications, Dobbs Ferry, New York, 2006.
3. Cornell S. *Autonomy and Conflict: Ethnoterritoriality and Separatism in the South Caucasus – Cases in Georgia*. – Uppsala, 2002.
4. Cornell S. *Autonomy and Conflict: Ethnoterritoriality and Separatism in the South Caucasus – Cases in Georgia*. Uppsala, 2002. P. 188. International Crisis Group. *Georgia: Avoiding War in South-Ossetia*, Europe Report No.159, 26 November 2004.
5. Cornell S. *Autonomy and Conflict: Ethnoterritoriality and Separatism in the South Caucasus – Cases in Georgia*. Uppsala, 2002.
6. Crawford J. *The creation of States in International Law*. – 2nd edn, Clarendon Press, Oxford, 2006.
7. Edelman M. *Politinio spektaklio konstravimas*. – Vilnius: Eugrimas, 2002.
8. Frankel J. *Tarptautiniai santykiai permainingame pasaulyje*. – Oxford University Press, 1990.
9. Gražulis V, Lopata R. ir kt. *Ukraina po oranžinės revoliucijos: vidaus ir užsienio politikos tendencijos*. – Vilnius: Kolektyvinė monografija, Vilniaus universiteto leidykla, 2007.
10. Haindrava I. *The Conflict in Abkhazia and a Possible Way of Resolving It*; Coppieters B., Darchashvili D & Akaba N. *Federal Practice: Exploring Alternatives for Georgia and Abkhazia*. – VUB University Press, Brussels, 2000.
11. Jankauskas A., Jokubaitis A., Kūris E. ir kt. *Politikos mokslų enciklopedinis žodynas*. – Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2007.
12. Kadir M. *Towards a new paradigm of the right to self-determination in the world trading system*. *US-China Law Review*, 2008, Vol. 5 Issue 6, (AN 34697921).
13. Katuoka S., Krasnickas M. *Nukrypimai nuo įsipareigojimų pagal Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvenciją nepaprastosios padėties atveju*. *Jurisprudencija*, 2008.
14. King C. *The Benefit of Ethnic War: Understanding Eurasia's Unrecognized States*. – 53 *World Politics*, July 2001.
15. Kohen M.G. *Secession. International Law Perspectives*. – Cambridge University Press, 2006.

16. Koskenniemi M. National Self-Determination Today: Problems of Legal Theory and Practice. 43 International and Comparative Law Quarterly, 1994. Summers J. People and International Law. How Nationalism and Self-Determination Shape a Contemporary Law of Nations. The Hague, Brill, 2007.
17. Kreijen G. State Failure, Sovereignty and Effectiveness. – Leiden, 2003.
18. Kūris P., Požarskas M. Tarptautinės teisės apybraižos. Vilnius, 1985.
19. Lynch D. Why Georgia Matters?. Chaillot Paper No. 86. Institute for Security Studies. 2006.
20. Märta C. Johanson, Self-Determination and Borders. The Obligation to Show Consideration for the Interests of Others. Akademi University Press, 2004.
21. Moiseev A. The Kosovo Precedent and the System of International Law. International Affairs: A Russian Journal of World Politics, Diplomacy & International Relations, 2008, Vol. 54 Issue 4; (AN 34508508).
22. Muharremi R. Kosovo's Declaration of Independence: Self-Determination and Sovereignty Revisited. Review of Central & East European Law; 2008.
23. Oppenheim. International Law. – vol. 1, 1st end, 1905.
24. Rawls J. Theory of Justice, Cambridge, 1971.
25. Riegl M. Why Kosovo is Not Entitled to International Recognition. New Presence: The Prague Journal of Central European Affairs, Database: Central & Eastern European Academic Source, Summer 2008, Vol. 11 Issue 3; (AN 33720576).
26. Speech by EU Commissioner on External Relations Ferrero-Waldner, 25 October 2006 before the European Parliament, SPEECH/06/629, European Parliament Plenary, Strasbourg, 25 October 2006.
27. Vareikis E., Budrytė R. Tarptautinis ir nacionalinis saugumas. – Vytauto Didžiojo universitetas, 2005.
28. Vitkus G. Diplomatinė aporija: tarptautinė Lietuvos ir Rusijos santykių normalizacijos perspektyva. Monografija. – Vilniaus universiteto leidykla, 2006.
29. Walzer M. Secession Ethics. Preview America, 2008, Vol. 199 Issue 6; (AN 34119498).
30. Whewell T. South Ossetia: the plaything of Russia or Georgia? New Statesman, 2008.
31. Williams P. D. Security studies. – Washington: Routledge, 2008.
32. Žilinskas J. Ginkluoto konflikto samprata tarptautinėje humanitarinėje teisėje ir jos taikymo problemos moderniuose ginkluotuose konfliktuose. Jurisprudencija, 2008.

33. Лифшиц Р.З. Теория права. Москва, 1994.

ATASKAITOS

1. East Timor (Portugal v. Australia), Judgement, I.C.J. Reports 1995, p. 102; Legal Consequences Of The Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory (Advisory Opinion of 9 July 2004), I.C.J. Reports, 2004.
2. Gegeshidzre A., Chomakhidze E. Enhancing Human Security of Internally Displaces Persons in Georgia. Policy Study. GFSIS. 2008 // <http://www.gfsis.org/pub/eng/shownews.php?detail=1&id=473> .
3. International Crisis Group, Europe reports. // <http://www.crisisgroup.org/home/index.cfm?id=2424&l=1> .
4. International Crisis Group, Europe reports. Europe Briefing No.53. // <http://www.crisisgroup.org/home/index.cfm?id=6171&l=1> .
5. International Crisis Group, Europe Reports. No.195
6. International Crisis Group, working to prevent conflict worldwide. Europe reports // <http://www.crisisgroup.org/home/index.cfm?id=2424&l=1> .
7. International Crisis Group. Abkhazia Today. – Europe Report No.176, 2006.
8. International Crisis Group. Abkhazia: Ways Forward. – Europe Report No.179, 2007.
9. International Crisis Group. Georgia: Avoiding War in South-Ossetia, Europe Report No.159, 26 November 2004.
10. Report of Independent International Fact-Finding Mission on the Conflict in Georgia. // <http://www.ceiig.ch/Report.html> .
11. Report of Independent International Fact-Finding Mission on the Conflict in Georgia. Volume I. // http://www.ceiig.ch/pdf/IIFFMCG_Volume_I.pdf .
12. Report of Independent International Fact-Finding Mission on the Conflict in Georgia. Volume II. // http://www.ceiig.ch/pdf/IIFFMCG_Volume_II.pdf .
13. Report of Independent International Fact-Finding Mission on the Conflict in Georgia. Volume III. // http://www.ceiig.ch/pdf/IIFFMCG_Volume_III.pdf .

STRAIPSNIAI

1. Barry E. War Report Finds Fault With Russia And Georgia. New York Times, 2009; (AN 36215843).

2. BBC, Georgia Army Helicopter Fired On. News.
<http://www.bbc.co.uk/2/hi/europe/5310404.stm> .
3. Denisenko V. Pietų Osetija ir Abchazija – papildoma našta Rusijai. 2009. // http://www.politika.lt/index.php?cid=9329&new_id=2318406 .
4. King C. The Ghost of Freedom: A History of the Caucasus. Georgetown University's Edmund A. Walsh School of Foreign Service. 2008. // <http://www.foreignaffairs.com/articles/65469/charles-king/clarity-in-the-caucasus> .
5. Landsbergis V. Kosovas įaudrino Europą. Kosovo negalima lyginti su Abchazija. 2008. // http://www.europedirect.lt/go.php/lit/Kosovas_iaudrino_Europa/522 .
6. Sell L. Ar Kosovo nepriklausomybė stiprintų tarptautinį saugumą, ar jį silpnintų? Diskusija. // <http://www.nato.int/docu/review/2006/issue1/lithuanian/debate.html> .
7. The European Commission, External Relations. The EU's relations with Georgia. // http://www.ec.europa.eu/comm/external_relations/georgia/intro/index.htm .
8. Žalimas D. Kosovas įaudrino Europą. Parama Kosovui: politiškai suprantama, teisiškai diskutuotina. // http://www.europedirect.lt/go.php/lit/Kosovas_iaudrino_Europa/522 .
9. Žilinskas J. Kosovo mazgas. 2008, V, Verslo klasė, Nr. 5. // <http://archyvas.vz.lt/news.php?strid=1002&id=1014252> .
10. Илларионов А. Доклад ЕС о войне с Грузией „повторяет пропагандистские штампы российских официальных лиц“, // <http://www.polit.ru/news/2009/10/01/illarionov.html> .
11. Лукьянов Ф. Торговля лояльностью. 2009. // <http://www.gazeta.ru/column/lukyanov/3261719.shtml> .

VALSTYBĖS TERITORINIO VIENTISUMO IR TAUTŲ APSISPSENDIMO TEISĖS PRINCIPŲ ĮGYVENDINIMAS: GRUZIJOS ATVEJO STUDIJA

SANTRAUKA

Raktiniai žodžiai: valstybės teritorinis vientisumas, tautų apsisprendimas, secesija, konfliktas, Gruzija, Abchazija, Pietų Osetija.

Šiame darbe analizuojami tarptautinės teisės principai bei jų kolizija. Pagrindinis dėmesys sutelkiamas ties valstybės teritorinio vientisumo ir tautų apsisprendimo principų. Siekiant kuo aiškiau atlikti šios problemos tyrimą, ji analizuojama nūdienos pavyzdžiais, t. y., studijuojant Gruzijos istoriją ir dabartį.

Magistro darbą sudaro: įvadas, keturi skyriai, išvados, literatūros sąrašas, santraukos lietuvių ir anglų kalbomis ir priedai.

Darbas pradedamas nuo teorinio teisės, o vėliau būtent tarptautinės teisės, principų diskurso. Kadangi problema analizuojama per Gruzijos atvejo prizmę, pradedama nuo istorinio šios valstybės ir jos konfliktinių regionų konteksto. Vėliau nagrinėjama Gruzijos Konstitucija ir atskiri jos straipsniai, numatantys plačias galimybes konfliktinėms regionams integruotis į Gruziją. Po to nagrinėjama pasaulio patirtis ir atvejai, kuriais pirmenybė buvo taikoma ne teritorinio vientisumo principui, o tautų apsisprendimo principui.

Nagrinėjamas Kosovo nepriklausomybės suteikimo klausimas ir jos unikali secesija nuo Serbijos. Palaipsniui pereinama prie karo veiksmų Pietų Osetijoje ir jo rezultatų aptarimo. Tarptautinės teisės principų kolizijos analizė rodo, kad pasaulio jėgų pasiskirstymas tam tikrais atvejais nulemia jų taikymą. Taip sprendžiant tarptautinės teisės principų suderinamumo problemą, sukuriamos naujos pavojingos „sprendimų“ formos, susijusios ne tik su Gruzija, bet turinčios įtakos viso pasaulio valstybėms.

THE IMPLEMENTATION OF THE STATE TERRITORIAL INTEGRITY AND SELF-DETERMINATION OF PEOPLE PRINCIPLES: THE CASE STUDY OF GEORGIA

SUMMARY

Keywords: state territorial integrity, self-determination of peoples, secession, conflict, Georgia, Abkhazia, South Ossetia.

In this master research analyzes the principles of international law their collision. The main attention is drawn to the principles of state territorial integrity and self-determinations of people. In terms to conduct analysis of this issue clearly, it is based on the modern world examples, such as a case study of Georgia.

The master thesis consists of an introduction, five chapters, conclusions, a list of literature, summaries in Lithuanian and English and appendices.

The master research begins from the theoretic discourse of the principles international law. As the issue is analysed on the Georgian example it starts from the historical context of this state and its conflict regions. Afterwards Georgian Constitution and its certain articles, especially defining the wide opportunities to integrate the conflict regions into the Georgia, are scrutinized. The world experience and cases with given priority for the principle of self-determination of peoples instead of territorial integrity principle is discussed later.

It is analyzed grant of independence to Kosovo question and its unique secession from Serbia. Gradually the attention is switched to war action in South Ossetia and its aftermath's discussion. The analysis of the collision of the principles of international law shows, that the breakdown among world power in some cases determinates their application. Thus solving the compatibility issue of the principles of international law, have been creating new dangerous forms of „solutions“. Those are not only affected Georgia, but can affect all states in the world.